

RIKOSUHRIPÄIVYSTYS

Lähisuhdeväkivalta

Voiko lähisuhdeväkivaltaa sovitella?

Pelko seuraa vainoamisen uhria

RIKUn vapaaehtoisten tukihenkilöiden kokemuksia

RIKU-lehti ilmestyy seuraavan kerran joulukuussa 2014.

Toimitus:

Päätoimittaja

Leena-Kaisa Åberg

Toimitussihteeri

Heli Yli-Räsänen

Toimituskunnan jäsen

Jaana Koivukangas

Maatu Arkio-Lampinen

Veli Hukkanen

Jenni Lehtonen

Leena-Kaisa Åberg

Kansikuva:

Iina Valkonen

Julkaisija:

Rikosuhripäivystys (RIKU)

Maistraatinportti 4 a 7 kerros,

00240 Helsinki

www.riku.fi

Kustantaja ja ilmoitushankinta:

Printmix Oy

Sulkapolku 3 00370 HELSINKI

www.printmix.fi

vaihde 020 710 9510

Taitto ja painatus:

Printmix Oy, Mika Trogen

Painos: n.2700 kpl

ISSN 1455-1381

Jakelu: RIKUn toimistot ja palvelupisteet

ilmoittajat www.riku.fi (sähköinen versio)

RIKU on valtakunnallisesti verkottunut toimija, jonka tehtävä on parantaa rikoksen uhrin, hänen läheisensä ja rikosasiassa todistavan asemaa vaikuttamalla ja tuottamalla palveluita.

RIKUn arvoja ovat asiakaslähtöisyys, vastuullisuus, luotettavuus, tasapuolisuus sekä yhteistyön ja välittämisen kulttuurin edistäminen yhteiskunnassa. RIKUn toimijat ovat valittuja ja koulutettuja vapaaehtoisia sekä palkattuja ammattilaisia. Pääsiallisia rahoittajia ovat Raha-automaattiyhdistys ja valtio.

Tukipalvelut rikoksen uhrille, hänen läheiselleen ja rikosasian todistajalle ovat:

- Auttava puhelin 0203 16116
- Juristin puhelinneuvonta 0203 16117
- Kysymys - vastauspalvelu verkossa www.rikunet.fi
- Syrjinnän vastaista neuvontaa, ks www.riku.fi Syrjintä
- Todistajan tukea ks. www.riku.fi Palvelut
- Nuoren rikoksen uhrin tueksi www.riku.fi/nuoret
- Henkilökohtaista tukea 29 palvelupisteestä www.riku.fi Yhteystiedot

RIKU on yhteistyöhanke, jota toteuttavat yhteistyösopimukseen perustuen Ensi- ja turvakotien liitto Kirkkohallitus, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Mielenterveysseura, Suomen Punainen Risti ja Suomen Setlementtiliitto. Tärkeimpiä muita yhteistyökumppaneita ovat alaa sivuavat viranomaiset ja järjestötoimijat.

RIKUSSA TÄLLÄ KERTAA

Pääkirjoitus.....3

Lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattori ja ORAVA-hanke esittäytyvät.....5

Lähisuhdeväkivaltaa voi ilmetä missä perheessä tai parisuhteessa tahansa.....6

Vainoaminen rikkoo luottamuksen elämään...8

Lähisuhdeväkivallan todistajat.....11

Jääkö todistaja yksin oikeusprosessin aikana.....13

Nuoret todistajana rikosasiassa.....14

Nuoret tietävät hyvin suojaikärajasta.....15

Väkivaltaa työpaikoilla ei saa vähätellä.....16

Vantaan MARAK- työryhmässä työskennellään asiakaslähtöisesti.....18

Uhrinäkökulma lähisuhdeväkivallan sovittelussa.....20

Jälkisovittelu voi helpottaa uhrin selviytymistä.....22

Lakimuutoksia.....23

Istanbulin sopimus astui voimaan.....26

Juristivastaa.....27

RIKUn vapaaehtoisten tukihenkilöiden kokemuksia.....28

Suomalaiset kehittävät rikoksen uhrin hoitopolkuja Länsi-Afrikassa.....32

Ajankohtaista.....34

Kirja-arvio.....35

Yhteystiedot.....36

Kaikkien oikeus apuun

Tämän numeron teemana on lähisuhdeväkivalta. Teema toistuu säännöllisesti RIKU-lehdessä, koska se on niin keskeinen osa arjen työtämme. Yli puolet RIKUn asiakkaista on lähisuhdeväkivallan tai seksuaalirikosten uhreja.

Suomen tilanne näyttää pahalta Euroopan vertailuissa. Tärkeä Euroopan perusoikeusviraston EU-maissa tekemä tuore tutkimus kertoo, että Suomi kuuluu top-3 ryhmään maista, joissa nykyisen tai entisen kumppanin tekemää fyysistä ja/tai seksuaalista väkivaltaa kokeneiden naisten osuus on korkein. Suomen (30 prosenttia) edellä ovat ainoastaan Tanska ja Latvia, kun EU:n keskiarvo on 22 prosenttia. Tulokset jäsenmaiden välillä vaihtelevat 13 ja 32 prosentin välillä. Pohjoismaat komeilevat tilastojen kärjessä.

Erot voivat johtua tutkimusmenetelmistä tai monista kulttuuriin, elämäntapoihin tai ylipäättään väkivaltarikollisuuteen liittyvistä tekijöistä. Tulokset eivät siis välttämättä kerro totuutta siitä, mikä on naisten todellinen tilanne eri EU-maissa. Uskalletaanko vaietuista asioista kertoa samalla tavalla edes tutkijoille?

Oli miten oli, sitä tosiasiaa ei näillä pohdinnoilla saada pois, että lähisuhteissa naisten – mutta myös miesten – kohtaamaa väkivaltaa on aivan liikaa, inhimilliset kärsimykset ovat suunnattomia, ja siksi meillä on paljon työtä edessä.

Istanbulin sopimuksen ratifioiminen pikaisesti myös Suomesa olisi iso askel eteenpäin ja hallituksen esitys saattaa olla jo eduskunnan käsittelyssä, kun tämä lehti ilmestyy. Tämän ainutlaatuisen sopimuksen yksi erityisyys on sen käytännönläheisyydessä. Se edellyttää sopimusmailta useita toimenpiteitä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja uhrin auttamiseksi. Suomi ei vielä kaikkia ehtoja täytä, mikä ei kuitenkaan estä ratifioimista. Lisää toimenpiteitä kuitenkin vaaditaan erityisesti matalan kynnyksen palveluiden kehittämiseksi. Tässä ei pidä sivuuttaa järjestöjen osaamista ja kykyä tavoittaa avuntarpeessa olevat. Suurta huolta herättää myös turvakodeille esitetyn kahdeksan miljoonan vuosibudjetin riittämättömyys.

RIKUn asiakkaista noin 80 prosenttia on naisia. Tämä kuvastaa alussa mainittuja tilastoja asiakaskuntamme kokemista rikoksista. Se kuvastaa myös sitä, että naiset hakevat apua herkemmin, ja heidät ohjataan paremmin hakemaan apua. Tämä on hyvä, mutta edelleenkin läheskään kaikki eivät saa tarvitsemaansa apua, eikä väkivaltaa riittävän hyvin tunnisteta palvelujärjestelmässä.

Lisäksi pitäisi vielä saada miehet avun piiriin. Vieläkin on niin, että väkivallan uhriksi joutuneen miehen ajatellaan ”miehisten ominaisuuksiensa tai selviytymismekanismiensa” vuoksi selviävän tilanteista helpommin. Ja kuitenkin yleisesti ymmärretään, että väkivaltakokemuksen käsittelystä on apua – ja uhrin saama tuki myös vähentää mahdollisuutta syyllistyä itse väkivaltaan.

Jokainen ihminen on tietysti yksilö ja reagoi omalla tavallaan.

> Kuva: Sami Liukkonen

Kuka ulkopuolinen voi tietää, että miten juuri kyseinen henkilö kokee väkivallan ja rikoksen uhriksi joutumisen? RIKUun ottaa yhteyttä miehiä, joiden ahdistus, pelkotilat tai muut rikoksen aiheuttamat seuraukset tulevat esille vasta pitkän ajan kuluttua rikostapahtumasta. Automaattisesti apua ei ole tarjottu.

Kaikille väkivalta- tai muiden rikosten uhreille tulisi tarjota mahdollisuus saada apua riippumatta sukupuolesta, iästä, etnisestä taustasta, kielestä, seksuaalisesta suuntautumisesta, vammasta, asuinpaikasta tai muusta yksilön ominaisuudesta. Väkivalta on monella tapaa sukupuolitunutta, mikä pitää sekin huomioida palveluissa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä todetaan, että maahanmuuttajamiehet ovat rikosuhripalveluiden katvealueella ja tukipalveluita tulisi suunnata heihin nykyistä paremmin. Iso haaste meille RIKUssa onkin tavoittaa myös nämä katvealueilla olevat uhrin, joita ei tavoiteta normaalein viestintäkeinoin. On luotava tietoisuus palveluistamme ja asiakkaiden ymmärrys siitä, että he voivat saada apua luottamuksellisesti omista tarpeistaan lähtöisin. Iso käytännön haaste ovat rikosten uhrin riittämättömät tulkkipalvelut tukipalveluissa. Tilanteen parantamiseksi aiomekin tehdä töitä.

On ollut antoisaa olla tekemässä päätoimittajakauteni ensimmäistä RIKU-lehteä. Tulee melkein nostalginen olo. Aiemmin olen toimittajan hommia tehnyt opiskeluaikana sivutyönä ja kesätoimittajana. Ainejärjestölehteäkin tuli päätoimitettua jonkun aikaa. Tulipahan taas todistettua, että kaikesta tekemisestä on ennen pitkää hyötyä! **R**

Leena-Kaisa Åberg

Toiminnanjohtaja, päätoimittaja
RIKU

Suvi Essel työskentelee RIKUssa lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattorina. Työn alla on erityisesti ORAVA-hanke. Kysyimme työstä ja sen tekijästä

Lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattori ja ORAVA-hanke esittäytyvät

Kuka olet ja mistä tulet?

Olen peruskoulutukseltani Sosionomi (Amk) ja opiskelen tällä hetkellä Tampereen yliopistolla kognitiivisen käytäytymisterapian psykoterapia opintoja. Viimeisen seitsemän vuoden ajan olen työskennellyt päihdetyön, erilaisten riippuvuuksien sekä psykososiaalisten ongelmien parissa. Työurani aloitin Etelä-Suomessa, jossa viihdyin todella hyvin, mutta kaipuu kotiin toi minut takaisin Joensuuhun vuonna 2011. Olen aina kokenut ihmisten parissa tehtävän työn mielenkiintoisena ja antoisana. On ollut suuri kunnia olla mukana todentamassa ihmisten kykyä muuttua, kasvaa ja kehittyä eteenpäin, mitä erilaisimmassa elämäntilanteissa.

Mitä lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattorin tehtäviin kuuluu?

Tärkeimpiin työntehtäviin kuuluu osamista raja-alueille (ORAVA) -hankkeen toteutuksesta vastaaminen yhteistyössä RIKUn työntekijöiden kanssa. ORAVA-hanke on kolmivuotinen alueellinen hanke, jonka tavoitteena on kehittää RIKUn lähisuhdeväkivaltatyötä ja vapaaehtoistoimintaa. Kehittämistyöni hankkeessa linkittyy vahvasti tukihenkilötoiminnan, ryhmätoimintojen ja verkostoyhteistyön kehittämisen ympärille. ORAVA-hankkeen tuotoksena valmistunee tukihenkilöopas lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyen, lisäksi hankkeessa tuotetut vertaisryhmätoimintaan liittyvät toimintamallit ovat tarvittaessa siirrettävissä myös valtakunnalliseen käyt-

töön. Lisäksi teen aktiivisesti asiakastyötä toimien muun muassa kolmessa Pohjois-Karjalan alueen MARAK-työryhmässä.

Työni RIKUssa on ollut oikein antoisaa ja olen päässyt jo lyhyessä ajassa oppimaan uusia asioita ja hyödyntämään jo olemassa olevaa osaamista asiakas- sekä kehittämistyön näkökulmasta. Hyvin pian aloitettuani RIKUlla huomasin tulleeti työympäristöön, jossa yhdessä tekeminen, toisen auttaminen ja kannustaminen ovat arkipäivää, joten olen enemmän kuin iloinen työstäni.

Miten rentoudut töiden jälkeen?

Vietän paljon aikaa perheeni ja ystävieni parissa. Pyrin ympäröimään itseni ihmisillä, jotka ovat minulle tärkeitä ja tuovat elämääni positiivisia asioita. Toki urheilu itsessään on hyvä rentoutus keino ja liikkua tulee milloin koripallon perässä juosten tai salilla painojen kanssa heiluen. Mutta ajoittain on hyvä pysähtyä ja tuolloin pidän itselleni hemmottelupäiviä, jolloin teen hyvää ruokaa, saunon ja ihmettelen rauhassa, kuuntelen hyvää musiikkia tai katson elokuvia. **R**

Vähemmistösensitiivinen ote: Lähisuhdeväkivaltaa voi ilmetä missä perheessä tai parisuhteessa tahansa

Teksti: **Mikko Väisänen**

Kirjoittaja on Pirkanmaan Setan Sinuiksi-hankkeen toiminnanjohtaja

Pirkanmaan Seta sai vuoden 2014 alussa kolmivuotisen rahoituksen raha-automaattiyhdistykseltä kehittääkseen valtakunnallista tuki- ja neuvontapalvelua nimeltä Sinuiksi. Palvelusta saa tukea seksuaaliseen suuntautumiseen (mm. a-, bi-, homo- ja panseksuaalisuuteen tai lesbouteen liittyen) ja sukupuoli-identiteettiin (mm. inter-, muun-, ja transsukupuolisuuteen, transvestisuuteen, transgender- tai queer-identiteettiin liittyen) liittyvissä aiheissa.

Avustuksella ylläpidetään monikanavaista palvelua, jonka ammattilaiset ovat helposti lähestyttävissä puhelimen tai verkon kautta. Sinuiksi-työntekijöiltä voi kysyä mistä tahansa mieltä askarruttavasta kysymyksistä kuten sosiaalisista paineista, kaapista ulostulosta, parisuhde-, perhe- ja työelämästä, ikääntymisestä, yksinäisyydestä, eheyttämisestä, vihapuheesta, kiusaamisesta tai muista syrjäytymiskokemuksista.

Neuvontatyön rinnalla Sinuiksi-hankkeen ydintyötä on kattavan yhteistyöverkoston ja koulutuksien järjestäminen ammattilaisille ja vertaistukihenkilöille. Sujuvan yhteistyön käynnistyminen mm. Rikosuhripäivystyksen, Välitä-hankkeen ja Tukinetin kanssa ovat olleet ensiarvoisen tärkeitä. Yhteistyön syvetessä on tarpeen luoda ketteriä ja arkipäivään sidottuja toimintamalleja, joissa tunnustetaan eri asia-

kasryhmien erityistarpeet ja olosuhteet.

Synkkiä tilastoja lähisuhdeväkivallasta

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt eli sateenkaari-ihmiset ovat tyypillinen esimerkki haavoittuvasta ihmisryhmästä. EU:n perusoikeusviraston selvitykseen vastanneista suomalaisista sateenkaari-ihmisistä 31 prosenttia oli kokenut viiden vuoden aikana väkivaltaa tai sen uhkaa.

Nämä luvut ovat EU-keskiarvoa korkeampia. Kyselyyn vastasi yli 93 000 EU:ssa ja Kroatiassa asuvaa vähintään 18-vuotista lesboa, homoa, biseksuaalia ja transihmistä, joista reilu 3400 Suomesta. Kaikkein vakavimmaksi koetuista fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kokemuksista noin 40 prosenttia oli tuntemattoman tahon, 23 prosenttia nuoren tai nuorisoryhmän, 24 prosenttia koulusta, oppilaitoksesta tai muusta tahosta tutun henkilön, 13 prosenttia perheenjäsenen ja 8 prosenttia jonkin ääriryhmän jäsenen aiheuttamia.

– Selvityksen mukaan syntymässä naiseksi määriteltyjen kohdalla riski joutua väkivallan kohteeksi oman perheen tai lähipiirin taholta oli kaksinkertainen syntymäsuupuoleltaan miehiin verrattuna, sanoo sosiaalipsykologi, psykoterapeutti **Jussi Nissinen**, joka työskentelee Sinuiksi-hankkeessa.

Nissisen huomio kiinnittyy erityisesti siihen, että sekä sateenkaari- nuoret että syntymässä sukupuoltaan naiseksi määritelty ovat erityisen alttiina lähipiiriin, kuten perheen ja tuttavapiiriin, taholta tulevalle väkivallalle.

– Lähipiiriin taholta tuleva väkivalta on erityisen haavoittavaa, koska lähipiiriin tulisi olla ihmiselle perusturvallisuutta tukeva ja identiteettiä vahvistava ympäristö. Jos sen taholta joutuu varautumaan väkivaltaan varsinkin nuorena, seuraukset voivat olla mielenterveyden kannalta raskaita ja pitkäkestoisia. Jos ihmisellä on hyvä tukea antava lähipiiri, jolle voi avoimesti kertoa kokemastaan väkivallasta ja joka ottaa sen vakavasti, ulkopuolisen tekemän väkivallan seuraukset ovat nopeammin korjattavissa. Valitettavasti monelta sateenkaari-ihmiseltä puuttuu tällainen verkosto, jolloin väkivallan aiheuttama turvattomuus jatkuu ihmisen elämässä, Nissinen toteaa.

Sytä aliraportointiin

Selvityksen mukaan sateenkaari-ihmisten kohtaamasta syrjinnästä ja väkivallasta raportoidaan vain harvoin eteenpäin. Poliisin tietoon tulee väkivallan tekoja tai viharikollisuutta hälyttävän vähän.

– Väkivallan, erityisesti seksuaalisen väkivallan, kokemus on hyvin nöyryyttävä tapahtuma ihmisen elämässä. Moni kokee siitä häpeää ja saattaa jopa syylittää itseään. Jos väkivalta liittyy tavalla tai toisella omaan seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuolen ilmaisuun, on se erityisen haavoittava kokemus, koska niiltä on usein puuttunut nuoruudessa perheeltä ja muulta ympäristöltä tuleva tuki ja turva. Silloin väkivallan kohteeksi joutunut tarvitsee erityisiä voimavaroja voidakseen lähteä kertomaan kokemuksesta viranomaisille, Nissinen sanoo.

Lisäkynnyksen aiheuttaa se, että raportointitilanne on monille samalla ulostulotilanne, joka jo sinällään vaatii rohkeutta.

Fakta

Valtakunnallinen tuki- ja neuvontapalvelu: www.sinuiksi.fi

Päivystys maanantaisin ja torstaisin klo 19–21 numerossa 044 300 2355.

Muina aikoina voi lähettää kysymyksiä vastattavaksi sähköpostiin: neuvontapalvelu@sinuiksi.fi tai verkkosivun anonyymien kysymysosion kautta. Sinuiksi-palvelu tekee myös etsivää työtä sosiaalisessa mediassa, rakentaa valtakunnallista vertaistukiverkkoa sekä kouluttaa mm. ammattilaisia kohtamaan sateenkaari-ihmisiä. Yhteistyökumppaneitamme ovat mm. Föräldrar till hbt barn rf. Hiv-tukikeskus, Kataja ry, Malkus ry, Pro-tukipiste, Positiiviset ry, Rikosuhripäivystys, Sateenkaariperheet ry, Sateenkaariyhteisöt ry, Seta ry, Setan jäsenjärjestöt, Sexpo-säätiö, Transtukipiste, Tukinet ja Uskontojen uhrien tuki ry. Uudet toimijat ovat erityisen tervetulleita yhteistyöhön mukaan.

> Sinuiksi-palvelun yhteydenottoihin vastaavat Jussi Nissinen ja Tommi P. Pesonen. Koulutuksia ja verkostoyhteistyötä koordinoi Mikko Väisänen (keskellä).

Kuva: Leo Koivistoinen

– Monet eivät edelleenkään uskalla ottaa yhteyttä poliisiin, koska poliisin asenteita pelätään. Tiedän että poliisikunnasta löytyy jo paljon sensitiivisyyttä vähemmistö-kysymyksiin, hän miettii.

Sensitiivistä otetta ja matalaa kynnystä

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmassa (2010) todetaan, että väkivallan uhrille tarkoitettujen palveluiden järjestämisessä tulee tunnistaa haavoittuvat ryhmät, kuten maahanmuuttajat, vammaiset, ikääntyvät, seksuaali- ja sukupuoli- sekä etniset vähemmistöt.

Ohjelman mukaan kolmannen sektorin tarjoamat väkivallan tai muiden rikosten uhrien tukipalvelut eivät riittävästi huomioi erityisryhmien olosuhteita ja erityistarpeita, eikä palveluja markkinoida kohdennetusti. Tämä olisi kuitenkin tärkeää palveluihin hakeutumiskynnyksen matalamiseksi.

– Keskeistä on, että palveluissa luovutaan hetero-olettamuksesta ja sukupuoli-

kotomiasta ja eri ihmisryhmiin liittyvistä ennako-olettamuksista. Se ei ole välttämättä helppoa, koska nämä oletukset toimivat meissä itsellemme huomaamattomasti, Nissinen sanoo.

Kaikissa palveluissa olisi hyvä keskustelun kuluessa ottaa turvallisesti puheeksi mahdolliset väkivallan kokemukset.

– Koska monilla kokemuksiin liittyy häpeää ja sisäistettyä kipua, niitä ei tule ottaneeksi puheeksi oma-aloitteisesti. Ylipäänsä työntekijöiden tulisi olla tietoisia

Viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen eli sateenkaari-ihmisten ihmisoikeudet ovat edistyneet huomattavasti ja yleinen asennepiiri on vaihtunut homo- ja transfobiasta vakaasti kohti moninaisuutta kunnioittavaan suuntaan. Sateenkaari-suomalainen on miltei yhdenvertainen keskivertokansalainen muiden rinnalla. Silti keskeisiä puutteita ilmenee edelleen mm. syrjintäsuojan kattavuudessa sekä tasa-arvo-, yhdenvertaisuus-, trans-, isyys- ja avioliittolainsäädännössä. Oikeusministeriön selvityksessä (2014) todetaan, että sateenkaari-ihmistien oikeuksien täysimääräiseksi toteuttamiseksi ei riitä pelkästään syrjinnän vastaisen lainsäädännön ja työn kehittäminen, vaan myös muuta lainsäädäntöä ja viranomaisten toimintaa on tarkasteltava seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun moninaisuuden näkökulmasta. Selvityksen mukaan erityisen huolestuttavaa on, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen altistaa väkivallalle.

siitä, että eri vähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat usein jo lapsuudesta asti joutuneet kohtaamaan erilaisia ennakkoluuloja ja pelkäämään itseen kohdistuvia reaktiota eli turvattomuutta omassa kasvuympäristössään. Sen puheeksi ottaminen miten kukin on omalla kohdallaan ollut vahva näiden paineiden alla, voi auttaa ihmistä arvostamaan itseään, Nissinen jatkaa.

Osaaminen aukikirjoitettuna esiin

Tuoreessa oikeusministeriön selvityksessä (2014) sanotaan, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia tukevan ilmapiirin luominen edellyttää julkilausuttua hyväksyntää ja sen osoittamista käytännössä.

Nissisestä olisi tarpeellista, että eri sosiaalialan palvelujen kuvauksissa, esimerkiksi verkkosivuilla ja esitteissä, tuotaisiin erikseen esiin, että palvelussa osataan kohdata myös eri vähemmistöihin kuuluvia luontevasti.

– Näin tuodaan esiin asiakkaiden ja heidän tarpeittensa suuri kirjo, he tulevat nähdyn, mikä helpottaa kunkin asiakkaan omien kokemusten ja tarpeiden esiintuomista. Tällaisen maininnan tulisi toki merkitä sitä että ko. palvelun tuottaja on antanut mm. koulutuksen kautta työntekijöilleen edellytykset toimia lupauksen mukaisesti, Nissinen korostaa.

Sateenkaari-ihmistien ihmisoikeudet ovat hyvä mittari sille, miten vakavasti valtio suhtautuu ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseen. Vastaavasti hyvä mittari arkipäivän moninaisuuden huomioimisessa on haavoittuvien ryhmien tunnistaminen eri palvelujen asiakkaina. Hyvä alku on esimerkiksi julistautuminen Syrjinnästä vapaaksi alueeksi sisäministeriön verkkosivun kautta. Sinuiksi-hanke järjestää mielellään perehdytyksiä sensitiivisestä kohtaamisesta ja yhdenvertaisuuden huomiinnista. **R**

Vainoaminen rikkoo luottamuksen elämäään

– Varjo-hanke ja MARAK-toimintamalli uhrin tukena

> Mikäli vainoon liittyy väkivalta ja jatkuva pelko, vainoaminen voi aiheuttaa samantlaisia ongelmia uhrille kuin pahoinpitely ja seksuaalinen väkivalta.

Vainoamista on ilmennyt historian ammoisista ajoista saakka, mutta Suomen laissa se sai oman rikosnimikkeensä vasta tämän vuoden alussa. Vainoamiseen syyllistyy henkilö, joka toistuvasti esimerkiksi uhkaamalla tai seuraamalla vainoaa toista niin, että se aiheuttaa uhrissa pelkoa tai ahdistusta.

Teksti ja kuvat: Minna Korva-Perämäki

Oulun ensi- ja turvakodin Varjo-hanketyöntekijä **Riitta Hannus** kertoo, että VARJO on Mikkelin VIOLA – väkivallasta vapaaksi ry:n ja Oulun ensi- ja turvakoti ry:n yhteinen tutkimus- ja kehittämishanke, jota rahoittaa RAY.

– Varjo-hankkeen tavoitteena on kehittää palveluita eron jälkeisen vainon eri osapuolten tueksi, kehittää ehkäisevään työhön ja kuntoutukseen liittyviä työmuotoja ja tehdä vainoamiseen liittyvää vaikuttamis- ja tutkimusyhteistyötä. Keskeisimpänä tutkimusyhteistyökumppanina on Lapin yliopiston sosiaalityön laitos professori **Merja Laitisen** johdolla, jonka tutkimusryhmä on julkaissut ja julkaisemassa useita artikkeleja eron jälkeisen vainon uhreihin liittyen. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen **Juha Holman** työryhmän kanssa puolestaan tehdään yhteistyötä vainoajiin liittyvässä tutkimuksessa, ja Mikkelin ammattikorkeakoulusta on valmistunut opinnäytetyö vainottujen läheisiin liittyen, Hannus kertoo hankkeen laajuudesta.

Hän sanoo, että vainoaminen eron jälkeen voi alkaa epätoivottuina huomionosoituksina ja vaatimuksina palata parisuhteeseen tai esimerkiksi kehittyä vähitellen uhkailuksi ja kiusanteoksi ja jopa väkivallaksi.

– Vainoaja voi olla yhtä hyvin mies tai nainen. Naiset harjoittavat enemmän digitaalista vainoamista. Vainoamiseen ei liity aina fyysistä väkivaltaa tai sillä uhkaamista. Eron jälkeen se on usein uhrin elämän kontrolloimista yhteisten lasten kautta tai esimerkiksi perättömien lastensuojeluilmoitusten tekemistä, Hannus kuvailee.

Vainoaminen ja parisuhteen loppu

Useissa vainotapauksissa parisuhteesa on ollut väkivallan ilmapiiri jo ennen eroa, joten väkivalta ei välttämättä lopu eronkaan jälkeen.

> Oulun Ensi- ja turvakodin Varjo-hanketyöntekijä Riitta Hannus.

– Vainoaminen on koko perhettä syvästi vahingoittavaa toimintaa, minkä tunnistaminen voi olla hyvin vaikeaa viranomaisillekin. Toisinaan lapsiaan suojaavan lähivanhemman toiminta saatetaan nähdä virheellisesti tahallisenä lasten vieraannuttamisena vainoavasta etävanhemmasta. Vaino ei rajoitu aina itse perheeseenkään, sillä se voi pahimmillaan laajeta lähisukulaisiin ja ystäviin, Hannus painottaa.

Vainoaminen digimuodossa

Vainoaminen mediassa yleistyy yhä enemmän. Vainoamisen toteuttaja voi olla esimerkiksi ystävä, sukulainen, venvoivieras ulkomailta tai jonkin asian tai ilmiön kannattaja. Vainoamisen osalta yleisiä rikosnimikkeitä sähköisessä muodossa ovat kunnianloukkaus, laitton uhkaus ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen. Netin maailma mahdollistaa esimerkiksi vainotun koneen kaappaamisen ja seuraamisen webkameran välityksellä. Vainoaja voi myös tehdä kiusaa ostelemalla netistä tavaraa uhrin nimeen tai murtautua uhrin tietoihin sosiaalisessa mediassa.

Ensimmäinen tuomio vainoamisesta

Pohjois-Savon käräjäoikeus tuomitsi Suomen ensimmäisen vainoamistapauksen 30.4.2014.

Kyseisessä tapauksessa naisen vainoamisesta syytetty mies sai runsaan viiden kuukauden vankeustuomion, mikä muutettiin 130 päivän yhdyskuntapalveluksi. Vainoamisen lisäksi mies tuomittiin lähestymiskiellon ja kotirauhan rikkomisista. Tuomittu mies oli muun muassa lähettänyt naisen matkapuhelimeen yli tuhat tekstiviestiä, huudellut naisen olohuoneen ikkunan takana ja toistuvasti tarkkaillut, ottanut yhteyttä ja vainonnut muutoin kyseistä naista.

Hän kertoo, että vainoaminen on heille ensi- ja turvakodissa enemmän kuin tuttu asia, joten rikoslaki vainoamisesta on tul- lut todellakin tarpeeseen.

– Lain voimaan astuminen on näkynyt meidän asiakkaidemme elämässä jo käytännössä, sillä osa vainoajista on vähentänyt vainoamista tammikuun alusta lähtien. Vainoamisesta on saatu Suomessa jo ensimmäinen tuomio ja vainoamisesta on tehty tammikuun jälkeen jo liki 400 tutkintapyyntöä, Hannus tiivistää.

Elämässä kiinni

Vainoamisen kohteena jo pidemmän aikaa ollut nimettömänä testissä esiintyvä henkilö kertoo arkirutiinien auttavan häntä selviytymisessä.

– Olen muuttanut vainoamisen vuoksi jo useamman kerran, oppinut noudattamaan tiettyjä rutiineja turvallisuuden tuntemisen vuoksi, ja minulla on kotona käytössäni kaikki mahdolliset turvatoimet, mitä vainoamisen uhrille on vain tarjolla. Ras- kainta tässä tilanteessa on se, ettei kos-

kaan voi tietää, milloin vainoaja ”iskee” seuraavan kerran. Elämässä on vaihteita, jolloin jännitys ja pelko saavat vilkuilemaan olan yli, ja pelko näkymättömästä voi toisinaan ahdistaa. Näille tunteille ei kuitenkaan saa antaa valtaa, uhri kuvai- lee.

Hän kertoo, että vainoajalla voi olla käytössään useita eri vainoamiskeinoja.

– Hän voi lähestyä käytännössä joko itse tai laittaa jonkun toisen asialle. Yleisimmin vainoaja pyrkii ottamaan yhteyttä soittamalla, tekstaamalla tai somen kautta. Huolimatta uhkasta ja vainon jatku- misesta olen kuitenkin päättänyt jatkaa elämäni eläen normaalia arkea niin hy- vin kuin se on mahdollista, uhri toteaa sinnikkäästi.

Marak-toimintamalli uhrin tukena

Hanketyöntekijä Hannus kertoo, että Oulussa ja useissa muissa isoissa kaupun- geissa on käytössä MARAK-toimintamalli, minkä avulla vainottu tai ylipäätään va- kavan väkivallan uhri saa apua ja tukea

mahdollisimman nopeasti ja kattavasti.

– Vainoamisen uhrin tilanne arvioidaan MARAK-riskinarviointilomakkeella. Mi- käli uhrilla on suuri riski joutua elämään jatkuvassa vainossa tai väkivallan uu- siutumisen riski on korkea, moniamma- tillinen MARAK-työryhmä laatii uhrille henkilökohtaisen turvasuunnitelman. Tur- vasuunnitelma sisältää uhrin oman turva- suunnitelman sekä työryhmän toimenpi- teitä kuten uhrille ja hänen perheelleen turvapaikan järjestämisen, keskustelua ja vertaistuen tarjoamista luottamuksel- lisessa ympäristössä, taloudellista tukea, asunnon hankkimista ja rikosilmoituksen tekemisessä avustamista. MARAK-työryh- mä koostuu paikallisista viranomaisista ja toimijoista kuten poliisista, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista sekä päihde- ja mielenterveyspalveluista. Suu- rin ongelma Oulun alueella lienee sosiaa- lipalveluiden henkilökunnan vaihtuvuus. Asiakkaan kannalta on hyvin raastavaa kertoa jatkuvasti oma tarina aina uudel- leen vaihtuvalle työntekijälle, Hannus li- sää. **R**

Lähisuhdeväkivallan todistajat

Poliisi joutuu työssään usein kohtaamaan lähisuhdeväkivallan uhreja sekä tekijöitä. Päivittäiset uhrien kuulemiset ovat vaativia ja niiden tekemiseen tarvitaan kärsivällisyyttä, tahtoa ja oikeaa asennetta.

Lähisuhdeväkivalta on moniulotteista, ja se on aina rikos. Se voi esiintyä fyysisenä, henkisenä, seksuaalisena tai taloudellisenä väkivaltana. Kohteena voi olla kummankin sukupuolen edustaja, nuori, vanhus tai lapsi. Lähisuhdeväkivallaksi luetaan myös muun muassa kunniaväkivalta.

Helsingin poliisiasemalla on taisteltu lähisuhdeväkivaltaa vastaan jo useampi vuosi. Helsingin lähisuhdeväkivaltaryhmä (Lävä) tutkii, kuulustelee ja pyrkii ennaltaehkäisemään uusia lähisuhdeväkivaltarikoksia. Lävä on ollut Helsingissä jo kymmenen vuoden ajan, mutta toiminta koki notkahduksen, kun työryhmät hajotettiin vuoden 2012 organisaatiouudistuksen myötä.

Perustutkintaryhmä ei kuitenkaan pystynyt hoitamaan tutkimuksia toivotulla tavalla, ja Lävä-työryhmä perustettiin uudestaan syksyllä 2012.

Aluksi työryhmä keskitettiin tutkimaan lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa, mutta jo kesällä 2013 työryhmälle siirrettiin kaikki lähisuhdeväkivaltaan kuuluvat rikokset. Lävä tutkii vuosittain noin 1700–1800 Helsingissä tapahtunutta lähisuhdeväkivaltatapausta. Näistä tapauksista 150–200 on lapsiin kohdistuvaa ja noin 1500–1600 aikuisiin kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa.

Tutkimukset sekä toiminta eroavat väkivaltarikosyksikön toiminnasta siten, ettei työryhmässä tutkita seksuaalirikoksia, vauvoihin kohdistuvia pahoinpitelyrikoksia tai törkeitä pahoinpitely- ja henkirikoksia.

Lapsiuhrit

Lainsäädännön mukaan lapsilla on oikeus olla kokematta väkivaltaa aivan kuten aikuisilla. Edelleen koetaan, että lasta voi kurittaa fyysisesti. Lapsi usein myös unohdetaan tapauksissa, joissa väkivalta ei suoranaisesti kohdistu lapseen. Lapsesta kuitenkin tulee usein osa tapahtunutta, tilanteen todistaja sekä siten väkivallan kokija.

Varatutkinnanjohtaja **Saara Asmundela** tutkii suurimmaksi osaksi lapsiin kohdistuvia väkivaltatapauksia. Hän kertoo, kuinka lapsiuhreja on äärimmäisen vaikea haastatella. Lapsen ikä, pelko, aikuisen manipulointi tai muu uhkailu voi saada lapsen vaikenemaan. Lapsi saattaa esimerkiksi koulussa kertoa kotona tapahtuneesta väkivaltatilanteesta, mutta poliisin kuulustelussa lapsi hiljenee. Kotona on käsketty olemaan hiljaa.

– On turhauttavaa, kun saa sellaisen vaikutelman, että lasta on valmisteltu kuulusteluihin, sanoo Asmundela.

► ”Mietin, onko pinossa vastuullani seuraava perhesurmaajajuttu, jolle ei vielä ole ehditty tehdä mitään”

► ” Tutkinnan hitaus asettaa poliisille haasteita. Asianomaisten halu selvittää tapahtunutta rikosta laskee ajan kuluessa. ”

Lapset ovat myös tottuneet siihen, että aikuiset kyselevät ja niihin vastataan. Kuu-lusteluissa lapsen tulisi kuitenkin osata kertoa tapahtuneesta mahdollisimman omatoimisesti. Lapsen muisti on myös altis erilaiselle manipuloinnille sekä muille muutoksille.

Lävän tutkinnanjohtajan **Juhani Vuorisalo** mukaan lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa tutkittaessa tarvitaan erikoiskoulutettu henkilö. Yhteistyö sosiaaliviranomaisten ja muiden yhteistyötahojen kanssa on helpottanut tutkimusten tekemistä. Lävässä tehdäänkin tiivistä yhteistyötä muiden tahojen kanssa.

Sovittelu nostattaa keskusteluja

Väkivaltarikosten sovittelu jakaa mielipiteitä. Keskustelut, milloin sovittelun tekeminen on soveliaista, nostaa esiin erilaisia näkökulmia. Lävässä asenteena on, että tiettyjä rikoksia pyritään sovitteluun.

– Sovittelu on hyvä juttu, ja se antaa kummallekin osapuolelle hyvät edellytykset käsitellä tapahtunutta, sanoo Asmundela.

Myös kansainvälisten tutkimusten mukaan uhrin ja tekijän kohtaamisella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia. Yhteisellä keskustelulla sekä sopimuksella on tarkoitus parantaa kummankin osapuolen henkistä hyvinvointia. Asmundela kuitenkin tähdentää, että sovittelua mietittäessä rikos ei saa olla vakava ja tekijällä täytyy olla oikeanlainen asenne. Tekijä ei saa syyllistää uhria, vaan hänen on otettava vastuu teostaan jo ennen sovittelun aloittamista.

► ” Tutkijalta vaaditaan asennetta. Lähisuhdeväkivaltaa ei voi vähätellä, vaan pitää olla aidosti kiinnostunut tapahtuneesta. ”

– Usein syyt vieritetään toisen niskan. Tekijät saattavat sanoa, että ”oli pakko” toimia niin, sillä muita vaihtoehtoja ei ollut, Asmundela kertoo.

Esimerkkinä sovitteluun sopivasta tapauksesta Asmundela kertoo tapauksen, missä 25 vuotta naimisissa olleen pariskunnan iltama kärjisty. Seurauksena alkoholin vaikutuksen alaisena ollut aviomies oli tönnässyt vaimoaan niin, että vaimo oli kaatunut lattialle. Vaimo oli kokenut tilanteen niin uhkaavaksi, että hän oli lähtenyt turvakotiin. Aviomies oli tapahtuneesta erittäin pahoillaan ja suostui sovitteluun. Hän oli myös valmis tekemään kaikkensa tilanteen selvittämiseksi.

On kuitenkin tapauksia joita ei voi viedä sovitteluun. Esimerkiksi toistuvassa lähisuhdeväkivallassa sovittelua ei edes harkita.

– Vanha pariskunta oli juuri mennyt naimisiin ja heille tuli tappelu. Tekijöiden taustoja selvitellessä kävi ilmi, että aviomiehellä oli jo merkintä murhasta. Tapahtunutta ei siis voinut viedä sovitteluun, kertoo Asmundela.

Haasteita ja turhautumista

Aivan kuten muuta rikollisuutta tutkitessa myös lähisuhdeväkivallan tutkimiseen vaikuttaa työn määrä. Tutkijoita ei ole tarpeeksi verrattuna tutkittaviin rikoksiin. Kiire pakottaa asettamaan tutkittavat rikokset tärkeysjärjestykseen, ja se aiheuttaa tutkijoissa turhautumista. Asianomaiset kärsivät kuitenkin eniten, sillä he saavat hitaammin tarvitsemaansa tukea.

– Parannusta tähän lienee vaikea saada, kun joka paikassa painiskellaan voimavarojen kanssa. Täytyy sanoa, että mietin kyllä 24/7 sitä, onko pinossa vastuullani seuraava perhesurmaajajuttu, jolle ei vielä ole ehditty tehdä mitään, sanoo tutkinnanjohtaja Juhani Vuorisalo.

Tutkinnasta tekee haasteellista myös silminnäkijöiden puuttuminen tai heidän haluttomuus kertoa tapahtuneesta.

– Monestikaan asioilla ei ole ulkopuolisia silminnäkijöitä. Jos epäilty kiistää, eikä muuta näyttöä ole, asian vieminen eteenpäin voi olla sangen haastavaa, toteaa Vuorisalo.

Tutkinnan hitaus asettaa poliisille haasteita. Asianomaisten halu selvittää tapahtunutta rikosta laskee ajan kuluessa.

Kovalla motivaatiolla eteenpäin

Työryhmässä työskentelevät poliisit ovat kaikki ilmoittautuneet tehtäviin vapaaehtoisesti, ja siksi heitä motivoi erityisesti työskentely lähisuhdeväkivallan parissa.

– Tutkijalta vaaditaan asennetta. Lähisuhdeväkivaltaa ei voi vähätellä, vaan pitää olla aidosti kiinnostunut tapahtuneesta, sanoo vararyhmänjohtaja Saara Asmundela.

Työryhmän korkea motivaatio on helpottanut työskentelyä. He pyrkivät myös panostamaan ennalta ehkäisyyn selvittämällä sarjatekojen taustoja.

– Sarjatekoja pyritään selvittämään tutkimalla tekijän taustoja. Parisuhde- ja lasten kuritusväkivalta on yleensä toimintamalli sekä tapa ratkaista asioita.

Asmundelan mukaan sarjatapaukset vaativat syvällisempää selvitystä, jotta tilanne saadaan ratkaistua, ja tekoja pystytään todella estämään jatkossa.

Hänen oma innostuksensa lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn ja tutkimiseen alkoi jo ennen työryhmään liittymistä. Hän työskentelee lähinnä lapsiin kohdistuvan väkivallan parissa ja pitää lasten kuulustelujen haasteellisuudesta.

– Jokaisella poliisilla on pieni sisäinen idealisti ja halu muuttaa maailmaa, nauhahtaa Asmundela. **R**

Respecta
www.respecta.fi

Jääkö todistaja yksin oikeusprosessin aikana

*Päivi Alanne-Kunnari
RIKUn Lapin aluejohtaja*

RIKU tukee ja neuvoa ensisijaisesti rikoksen uhreja, mutta myös todistajia, jotta he pystyvät keskittymään itse todistamistilanteeseen mahdollisimman hyvin. Todistajan tukea voivat tarvita myös uhrin, joilla ei ole omaa oikeusavustajaa, koska uhria usein kuullaan todistajana oikeudessa. Rahoituksellisesti syistä todistajan tuki rajoittuu RIKUssa Lappeen ja Vaasaan eikä toimintaa tarpeista huolimatta pystytä ilman lisärahoitusta laajentamaan.

Kutsu tulla oikeuteen rikosasian todistajaksi voi herättää todistajassa monia erilaisia ajatuksia tai tuntemuksia. Usealla asianomistajalla on tukenaan oikeusprosessissa oikeusavustaja, joka on saattanut kertoa asiakkaalle oikeusprosessin kulusta ennen tuomioistuimen pääkäsittelyä. Tuomioistuimessa myös todistajalla on tärkeä rooli. Todistaja saattaa olla ainoa henkilö, jonka kuulemisen seurauksena asia ratkaistaan.

Rikosprosessin aikana todistaja voi kuitenkin jäädä asiansa kanssa yksin. Saapessaan oikeuteen todistaja ei välttämättä tiedä omia oikeuksiaan eikä velvollisuuksiaan eikä todistajalla useinkaan ole tietoa rikosasian käsittelyjärjestyksestä tuomioistuimessa. Todistajalle tämä on useimmiten ainutkertainen kokemus.

Kemi-Tornion kärjäoikeuden puheenjohtaja **Kimmo Saarela** toteaa, että todistajan tuki on tuomarin näkökulmasta tarpeellista toimintaa muun ohessa siksi, että se säästää aikaa ja vähentää tuomarin työtä salissa. Tuettua todistajaa ei tarvitse enää niin paljon taikka lainkaan opastaa, kun hän on jo ulkopuolella opastuksen saanut. Hänen kanssaan ei tarvitse käyttää aikaa todistelukustannusten selvittelyyn, koska hänellä on jo salin ulkopuolella saadun infon perusteella tietoa siitä, mitä hän voi vaatia ja siis mitä hän haluaa.

Saarela pitää tärkeänä myös sitä, että todistaja voi tuoda tuen mukanaan saliin. Usein todistaja on niin jännittynyt taikka peloissaan, että mukana kulkeva ihminen on tarpeen ja hyväksi. Pääkäsittelyistä tulisi tehdä mahdollisimman helppo tapahtuma todistajalle. Huomion kiinnittäminen todistajana olemiseen, todistajan asemaan, on ehkä omiaan tukemaan tällaisen näyttökeinoon vaikuttavuutta, koska se muistuttaa todistajaa hänen roolinsa tärkeydestä.

Lapissa RIKUn Todistajan tuki –toiminta on alkanut vuonna 2005 yhteistyössä Rovaniemen hovioikeuden, Lapin kärjäoikeuden ja Lapin yliopiston kanssa. Vuosittain toteutetut Todistajan tuki –kurssit on järjestetty Lapin yliopistolla oikeustieteiden tiedekunnassa. Kurssille osallistuu

kymmenittäin oikeustieteen opiskelijoita, jotka päivystävät Rovaniemellä kärjä- ja hovioikeudessa todistajien tukena.

Rovaniemen hovioikeuden presidentti **Marianne Wagner-Prenner** kertoo, että yhteistyö ja käytäntöjen hoitaminen on sujunut erinomaisesti RIKU:n, Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan sekä Rovaniemen hovioikeuden ja kärjäoikeuden välillä. Toiminta on saanut kiitosta niin oikeudessa asioivilta tahoilta kuin myös tukihenkilöinä toimineilta opiskelijoilta.

Keväällä 2014 yhteistyö Kemi-Tornion kärjäoikeuden, Lapin syyttäväviraston Kemin palvelutoimiston, Kemi-Tornion oikeusaputoimiston sekä RIKUn kanssa myötävaikutti siihen, että Kemi-Tornion kärjäoikeudessa käynnistyi kesäkuussa Todistajan tuki –toiminta. RIKU sai toimitilan kärjäoikeudesta, missä päivystäjät kohtaavat ja neuvovat rikosasian todistajia.

Todistajien kysymykset vaihtelevat käytännön asioista rikosprosessin käsittelyyn salin sisällä. Kaikki kysymykset ovat tärkeitä ja RIKUn tukihenkilön vastaukset helpottavat todistajaa. Vapaaehtoisille todistajan tuki on kiinnostava lisä heidän perustöihönsä uhrien auttamisessa. **R**

Nuoret todistajana rikosasiassa

Nuoret kokevat ja myös näkevät enemmän rikoksia kuin aikuiset. Erityisesti väkivaltarikoksen näkemisestä voi seurata joskus samankaltaisia tuntemuksia kuin rikoksen uhrilla. Tapahtumat voivat palata mieleen pelottavina ja ahdistavina mielikuvina, siirtyä painajaisina uniin tai muuten häiritä normaalia elämää. Tapahtumasta on tällöin tärkeä keskustella jonkun kanssa.

RIKU kysyi nuorilta rikosasiassa todistamisesta. Verkkokyselyyn vastasi IRC-Galleriassa 462 nuorta, joista suurin osa oli 16–25 -vuotiaita.

Nuorista noin 60 prosenttia oli nähnyt tai epäili nähneensä rikoksen. Yleisesti tapahtumat liittyivät nuorten vapaa-aikaan, ja tekijänä oli yleensä joku tuttu tai tuntematon nuori. Nuoret olivat vastausten mukaan kertoneet näkemästään rikosepäilystä tai rikoksesta lähinnä ainoastaan omalle ystävälle. Pieni osa nuorista oli kertonut asiasta myös vanhemmilleen tai jollekin läheiselle aikuiselle.

Vapaa-aikaan liittyvä väkivalta

Kyselyssä ei määritelty tarkasti, minkä tyyppisten rikosten näkemisestä oli kyse, mutta vastauksissa näkyi nuorten oletaneen kyseessä olevan katuväkivalta ja esimerkiksi pahoinpitelyrikosten todistaminen.

”Yhden pahoinpitelyn todistajaksi satuin sattumalta 15-vuotiaana...”

”...yksikin kerta todistin kannitappelua...”

”En ole koskaan joutunut todistamaan rikosta, mutta pidättelin yhtä sekopäistä tyttöä siihen asti kunnes poliisit tuli paikalle.”

”Kerran tuli mentyä väliin ku mies baari-illan jälkeen kävi tyttöäkaverinsa päälle.”

Kaikista kyselyyn vastanneista vain hieman alle 20 prosenttia oli ollut konkreettisesti todistamassa rikosasiaa käräjäoikeudessa. Kyselyn jälkeisessä keskustelu-/kommenttiosiossa nuoret yhdistivät rikoksen todistamisen lähinnä vasikoimiseen.

”Suuri vasikkakartoitus”

”Nykyään vasikoisin leveä hymy päällä jos esim. jotain heikompaa aletaan hakkaamaan...”

”Vasikan keinu on karu, siinä on vain yksi naru”

Rikosasiassa todistavan rooli on monelle vieras. Moni todistamaan joutuva jännittää poliisi-kuulusteluja ja oikeudenkäyntiä. Todistaja voi myös pelätä oman turvallisuutensa puolesta, etenkin jos tekijää syytetään väkivaltarikoksesta. Ti-

lastollisesti todistajalle koituu harvoin uhkaa todistamisesta. Lisäksi todistajaa voidaan joissain tilanteissa kuulla oikeudessa niin, ettei hän joudu kohtaamaan rikoksesta epäiltyä. Tämä on kuitenkin aina järjestettävä etukäteen ja asiasta voi kysyä tarkemmin neuvoa RIKUsta.

Hyvä tietää todistamisesta

Todistaminen on kansalaisvelvollisuus. Jos rikosasia etenee oikeuteen, niin virallista kutsua oikeudenkäyntiin tulee noudattaa sakon uhalla. RIKU tarjoaa nimes-tään huolimatta käytännön neuvoja, apua ja tukea myös rikosasiassa todistaville. Todistajan rooliin liittyvien asioiden ja ohjeistuksien läpikäyminen ennen oikeudenkäyntiä vähentää usein jännitystä, tuo varmuutta ja lisää turvallisuudentunnetta. Todistaja saa halutessaan myös RIKUn tukihenkilön mukaan oikeudenkäyntiin. RIKUn tukihenkilöt ohjaavat käytännön asioissa ja antavat neuvoja sekä läsnäolol-laan vähentävät oikeudenkäyntiin liittyvää pelkoa ja jännitystä. **R**

Nina Vaaranen-Valkonen

Nuorten hankkeen projektisuunnittelija RIKU

~~”Älä sit kerro eteenpäin.”~~

APUA KANNATTAA HAKEA, JOS JOKU...

Uhkailee, pahoinpitelee, tai käyttää henkistä väkivaltaa

Pakottaa tai painostaa seksuaalisiin tekoihin

Varastaa, vahingoittaa tai väkivalloin ottaa toisen omaisuutta

Jos olet nähnyt rikoksen tapahtuvan

NUORET RIKOSTEN UHREINA*

Nuoret kohtaavat enemmän rikoksia kuin aikuiset.

70%

nuorista tuntee lähipiiristään jonkun, jonka epäilee joutuneen rikoksen uhriksi.

50%

seurustelusuhteissaan väkivaltaa kokeneista nuorista ei kerro siitä kenellekään,

noin 35% kertoo vain ystävälleen.

Häpeä voi estää nuorta puhumasta rikoksesta. Apu on kuitenkin äärimmäisen tärkeää.

OLE TOSI YSTÄVÄ

KERRO ASIASTA LUOTETTAVALLE AIKUISELLE JA AUTA HAKEMAAN APUA.

Rikosuhripäivystys RIKU auttaa ja neuvoo osoitteessa www.riku.fi/nuoret

RIKU

RIKOSUHRIPÄIVYSTYS

www.riku.fi/nuoret

Nuoret tietävät hyvin suojaikärajasta

RIKUn nuorten chat-palveluissa on esitetty usein kysymyksiä liittyen suojaikärajaan.

RIKUn suojaikärajoista kertovaan blogikirjoitukseen kävi tutustumassa yli 1 500 ja kyselyyn aiheesta vastasi 734 noin 16–25 -vuotiaasta nuorta.

Nuorten tiedot suoraikärajasta olivat hyvät. Nuorista yli 80 prosenttia vastasi, että heille on täysin selvää, mitä tarkoitetaan suojaikärajalla. Vastaajista yli 90 prosenttia tiesi, että seksin ostoyritys ja osto on rikos. Lisäksi lähes 90 prosenttia nuorista tiesi alle 16-vuotiaan olevan oikeutettu erityiseen suojaan ikäistään vanhempien ja aikuisten seksuaalisista ehdotuksilta ja/tai teoilta. Vastausten perusteella vain pienelle osalle nuorista oli suojaikäraja tietyin osin epäselvä asia.

”Taas oppi uutta, ei ollu tullu ennen vastaan tuo tieto 16v->18 suojaikärajan nostosta jos lähipiiriin kuuluva on pahat mielessä”

Kenelle nuoret kertovat?

Nuorilla on siis tietoa, mutta kenen puoleen he arvioivat kääntyvänsä tilanteissa, joissa suojaikärajaa rikotaan.

Kyselyyn vastanneista yli puolet arvioi, että heidän olisi helpointa kertoa tai ottaa puheeksi mahdollinen seksuaalinen häirintä tai väkivalta oman ystävän kanssa. Tulos on yhtäläinen tieteellisten tutkimusten kanssa. Näin nuoren ystävät ja ystäväporukka ovat tärkeässä ja vastuullisessa roolissa mahdollisessa rikosuhritilanteessa.

RIKU on tuottanut nuoren rikosuhrin ystäville suunnatun infograafin eli tietojulisteen. Sen pääviestin ”Älä sit kerro eteenpäin” tavoitteena on ohjata kaveripiiriä tukemaan rikoksen uhriksi joutunutta ystävää ja ohjata hänet kertomaan asiasta luotettavalle aikuiselle.

”Ole tosi ystävä”-julisteeissa neuvotaan myös konkreettisesti, milloin nuoren kannattaa hakea apua. Nuorille suunnattuja julisteita tullaan jakamaan RIKUn järjestämissä tapahtumissa sekä tulevaisuudessa valtakunnallisissa seminaareissa.

Koulutusta nuorista rikosuhreista

Nuoriin rikosuhreihin liittyvät valtakunnalliset seminaarit järjestetään vuoden lopussa Oulussa 29.10.2014 ja Kuopiossa 5.11.2014. Vuonna 2015 valtakunnalliset seminaarit järjestetään myös Turussa, Tampereella ja Helsingissä.

Nina Vaaranen-Valkonen
Nuorten hankkeen
projektisuunnittelija RIKU

Väkivaltaa työpaikoilla ei saa vähätellä

Työpaikkaväkivalta on näkynyt paljon julkisessa keskustelussa, eikä ihme. Tilastojen mukaan väkivalta työpaikoilla olisi nousussa toisin kuin muu väkivalta. Työikäisestä väestöstä kuusi prosenttia joutuu väkivallan tai sen uhan kohteeksi työpaikoilla. 110 000 ihmistä on suuri luku.

Tyypillisesti työpaikoilla tapahtuva väkivalta on toistuvaa. Noin kaksi kolmesta työpaikkaväkivaltaa kohdanneesta joutuu uhkailun tai väkivallan kohteeksi useammin kuin kerran. Naiset joutuvat työpaikkaväkivallan kohteeksi useammin kuin miehet.

Työturvallisuuslaki säätele työnantajan velvoitteita väkivallan uhkaan puuttumiseksi. Jos väkivallan uhka työpaikalla on ilmeinen, tulee työnantajan laatia ohjeet uhkaavien tilanteiden hallintaan ja toimintatapoihin, joilla väkivaltatilanteen vaikutukset työntekijän turvallisuuteen voidaan torjua.

Rikoksentorjuntaneuvoston väkivaltajaoisto järjesti toukokuussa seminaarin työpaikkaväkivallasta tarkoituksena pohtia ennen kaikkea sitä, miten työpaikkaväkivaltaan liittyvien tilanteiden hoitopolut tulisi rakentaa. Tämä jatkoseminaari

syntyi ensimmäisen seminaarin palautteista, joissa nousi esille tarve konkreettisille malleille väkivaltatapausten hoitamiseen.

Väkivallan vähättely

Oikeusministeriön kansliapäällikkö **Tiina Astola** korosti puheenvuorossaan tarvetta löytää hyviä käytäntöjä uhrin auttamiseksi. Työväkivallan vaikutukset ovat laajoja, ei vain kohteelle itselleen vaan myös hänen läheisilleen ja yhteiskunnalle. Tuki on tarpeen, jotta hän pystyy toipumaan ja palaamaan työhön.

Lainsäädäntöä muutettiin vuonna 2011 niin, että kun henkilöön työtehtävässä kohdistuu lievä pahoinpitely, on se virallisen syytteen alaista. Lakimuutos paransi myös työnantajan mahdollisuuksia puuttua tilanteisiin. Vielä kuitenkin työpaikoilla ei aina osata tarttua tilanteisiin ja tarjota uhrille tukea.

Kuten kansliapäällikkö Astola totesi: ”Pahinta on uhrin kokemusten vähättely ja jopa uhrin syyllistäminen. Ei voi olla osa toimenkuvaa, että joutuu kärsimään väkivallasta työssä. Ja kaikkea vastuuta ei voi sälyttää lähiesimiehelle.”

Väkivaltakokemusten vähättely ja oman ammattitaidon kyseenalaistaminen nousivatkin vahvasti esille seminaarin vilkkaisissa keskusteluissa. Vähättelijöinä voivat olla työkaverit, esimiehet tai työntekijä itse. Väkivallan uhri ei uskalla tuoda kokemuksiaan ja tuntemuksiaan esille, koska kuvittelee että väkivallan kohteeksi joutuminen on osoitus osaamisen puutteesta. Väheksyminen voi olla pelkästään sitä, kun muut ihmettelevät miksi heille ei koskaan ole käynyt samoin.

Sosiaalinen media on myös luonut ilmiön, jossa väkivaltaa näkevät saattavat kuvata ja kertoa tilanteesta somessa ennen kuin hälyttävät apua paikalle. Julkisen liiken

teen kuljettajat voivatkin jättää toimimatta väkivaltatilanteissa, koska pelkäävät valituksia, joita puolustautumisesta voi syntyä.

Kriittisiä aloja, jotka mainittiin päivän aikana, ovat kuljetusala, sosiaali- ja terveysala, opetusala, kaupan ala ja turvallisuusala. Väkivallan eräänlainen arkipäiväistyminen on myös johtanut siihen, että tietyn tasoinen huutelu, nipistely ja lievä väkivalta koetaan osaksi työtä, joka kuuluu kestää.

Vähättelystä tukitoimiin

Seminaarin pääpuhujana ja fasilitaattorina toimi työterveyspsykologi **Nina Lyytinen**, joka kohtaa työssään jatkuvasti väkivallan kohteeksi joutuneita asiakkaita. Hän on ollut mukana rakentamassa Jokelan koulusurmien jälkeistä hoitopolkua ja tehnyt myös tutkimusta Jokelan seurauksista työntekijöille. Tutkimuksen ennakkotiedot osoittavat, että ajoissa saatu tuki vähentää reaktioita myöhemmin.

Lyytinen korosti sitä, että kenenkään kokemusta ei saa vähätellä, aina on tärkeää kohdata ja kuunnella. Ihminen ei reagoi vain siihen mitä tapahtui vaan myös siihen mitä olisi voinut tapahtua.

Kaikki reagoivat väkivaltatilanteisiin ennen pitkää. Tyypillisesti uhka- ja väkivaltatilanteista seuraa muisti- ja keskittymisvaikeuksia, jotka on tärkeää huomioida töihin paluussa. Stressi aiheuttaa myös ärtyneisyyttä, unihäiriöitä ja painajaisia. Avun tarjoamisessa on hyvä muistaa, että sanallisen tuen lisäksi tarvitaan kirjallista tietoa, koska stressissä puhuttu tieto helposti unohtuu.

Aikaa puhumiselle

Työpaikoilla kiire on vaikuttanut siihen, että ei välttämättä ole aikaa luonnolliseen tilanteiden läpikäyntiin arjen kahvipöytä-

keskusteluissa. Tarvitaan siis automaattiset menettelyt, jotta avun hakemista ei kyseenalaista eikä työntekijää leimata. Sellaisilla työpaikoilla, joilla uhkatilanteita esiintyy, on tärkeää luoda esimerkiksi viikoittainen purkutilaisuus.

Poliisin edustaja seminaarissa kertoi miten heillä toimivat pakolliset jälkipuinnit niille, jotka ovat joutuneet väkivaltatilanteisiin. Ideana on se, että keskustelun vetävät poliisit itse, jolloin puhetapa on kaikille yhteistä ja tuttua – näin tilanne ja kokemus on helpompi sanoittaa.

Esimiehellä on tietysti erityinen vastuu tilanteissa, vaikka kaikkea vastuuta ei voi säilyttää esimiehelle. Myös hän tarvitsee tuekseen toimintamallit. Esimiehen on myös tärkeää muistaa maltti. Traumaattisen kokemuksen läpikäynyt työntekijä voi tehdä nopeatkin ratkaisuja kuten irtisanoutua. Tähän on hyvä palata myöhemmin akuuttivaiheen jälkeen.

Työterveydestä ammattiapua

Työterveys on tietysti luonnollinen taho saada apua. Akuuteissa tilanteissa työterveydestä ei kuitenkaan aina saa heti apua, joten myös muunlaiseen nopeasti

saatavaan kriisiapuun on hyvä varautua. Työterveyden kanssa on tärkeää etukäteen sopia menettelyistä ja huolehtia, että sopimukset ovat kunnossa.

Hyvä käytäntö on esimerkiksi, että kaikki väkivaltatilanteeseen joutuneet käyvät vähintään yhden arviointikerran työterveydessä. Ja tärkeää on, että ammattilainen tekee arvion tuen tarpeesta, ei esimerkiksi esimies. Työterveyttä tarvitaan usein myös työhön paluun suunnittelussa.

Seminaarissa nousi esille vuokratyövoiman usein heikompi asema työterveyshuollon kannalta, jolloin jälkihuolto voi jäädä puutteelliseksi. Vuokratyövoima ei myöskään aina tunne työpaikan pelisääntöjä yhtä hyvin, joten eivät ehkä tiedä miten toimia akuuttitilanteissa.

Kun jotain tapahtuu, on tärkeää että uhka- ja väkivaltatilanteet dokumentoidaan. Ne auttavat kartoittamaan riskejä ja varautumaan niihin. Ja siinä missä työpaikoilla harjoitellaan palotilanteiden varalta, voidaan myös harjoitella väkivaltatilanteita varten. **R**

Leena-Kaisa Åberg
Toiminnanjohtaja
RIKU

Muistilista

Työpaikolla olisi hyvä olla muistilista niistä asioista, jotka tulee ottaa huomioon väkivaltatilanteen hoitamisessa työpaikoilla.

- Laita päivitetyt yhteystiedot esille
- Älä jätä uhria yksin akuuttivaiheessa
- Älä vähättele äläkä syüllistä – kohtaa, kuuntele, kannusta puhumiseen
- Tiedosta että kaikki reagoivat – ennemmin tai myöhemmin
- Ymmärrä, että aiemmat väkivaltakokemukset vaikuttavat reaktioihin
- Muista tiedottaa tapahtuneesta työpaikan sisällä
- Anna uhrille yhteystiedot mistä saa apua
- Esimies tavoitettavissa
- Kaikille mahdollisuus ammattiapuun
- Työterveyssovimukset kuntoon
- Dokumentoi tilanteet
- Varaudu ja harjoittele

Vantaan MARAK-työryhmässä työskennellään asiakaslähtöisesti

MARAK (moniammatillinen riskinarviointikokous) on jalautunut Suomeen Englannista. Menetelmän avulla pyritään auttamaan vakavaa parisuhdeväkivaltaa kokeneita uhreja tai sen uhan alla eläviä henkilöitä. MARAK perustuu asiakkaalle tehtävään riskinarviointiin, jonka pohjalta asiakas ohjataan moniammatilliseen työryhmään. Työryhmässä laaditaan toimenpidesuunnitelma, jonka avulla asiakkaan turvallisuutta pyritään parantamaan. Vantaan kaupunki lähti mukaan Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoimaan MARAK-hankkeeseen vuonna 2012 ja alusta alkaen asiakaslähtöisestä näkökulmasta käsin.

Vantaalla on tehty poikkihallinnollista väkivaltatyötä jo pitkään, mutta MARAK-mallista saatujen hyvien kokemusten perusteella Vantaan kaupunki halusi lähteä mukaan hankkeeseen vakavaa parisuhdeväkivaltaa kokeneiden ja sen uhan alla elävien henkilöiden auttamiseksi. Ensimmäinen moniammatillinen asiantuntijaryhmä kokoontui Vantaalla syksyllä 2012.

Vantaalla oli heti alusta alkaen selvää,

että asiakas kutsutaan itse mukaan kokoukseen. Ajatuksena oli, että asiakaslähtöinen toiminta perustuu asiakkaan koh- taamiseen ja vastaa silloin myös parhaiten asiakkaan tarpeisiin. Käytäntö kutsui asiakas mukaan poikkesi muiden MARAK-työryhmien käytännöistä, koska muissa työryhmissä asiakkaan asia käsitellään alkuperäisen Englannin mallin mukaisesti papereiden perusteella.

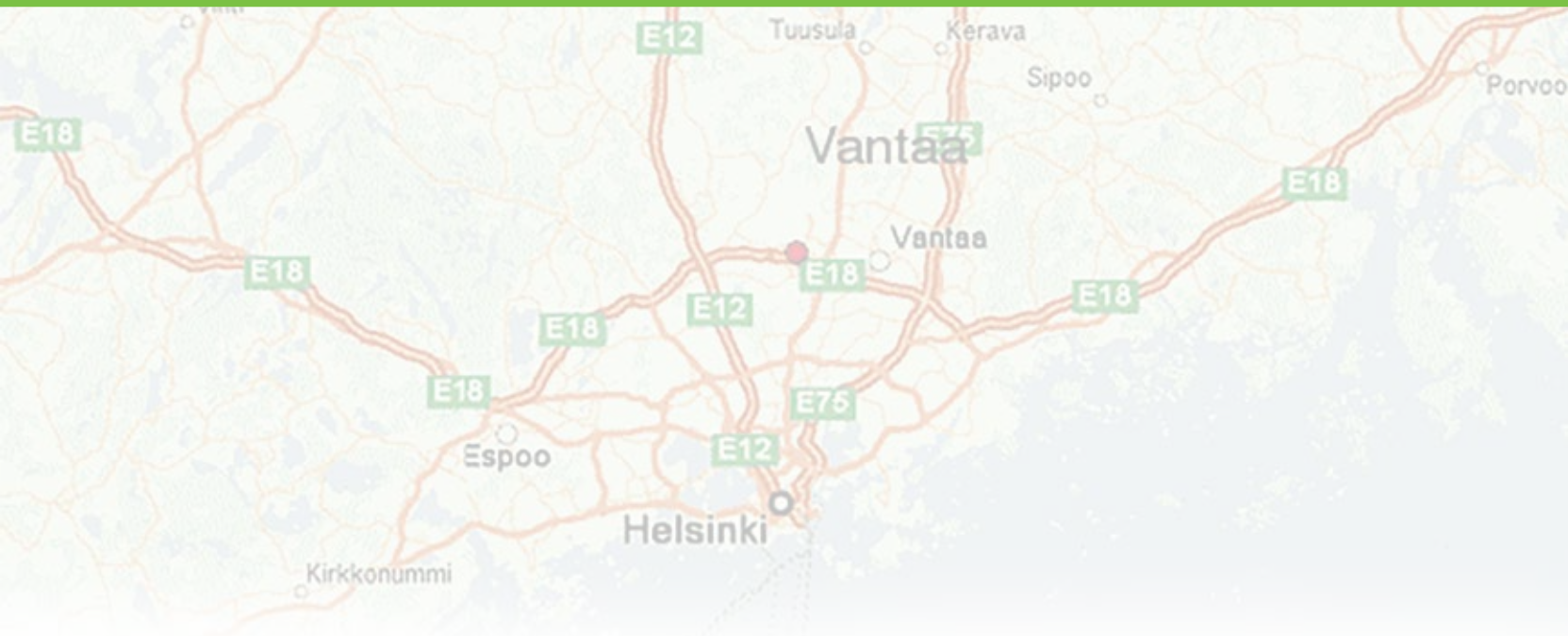
Vantaan MARAK-työryhmään kuuluu lastensuojelun, aikuissosiaalityön, päihde- ja

terveyspalvelujen, sosiaali- ja kriisipäivystyksen, perheneuvolan, maahanmuuttajien yhteispalvelutoimiston sekä Vantaan seurakuntien, Vantaan turvakodin, Rikosuhripäivystyksen sekä Itä-Uudenmaan poliisin edustaja. Asiakkaalta vaatii paljon rohkeutta tulla tämän asiantuntijajoukon eteen käsittelemään monesti arkaakin aihetta, itseensä kohdistunutta väkivaltaa.

Kun mahdollisuus annetaan, moni on kuitenkin ollut tähän halukas ja valmis. Työryhmässä on käsitelty lähes kolmekymmenen vakavaa parisuhdeväkivaltaa kokeneen asiakkaan asiaa ja yli puolessa asiakas on itse ollut kokouksessa mukana. Asiakkaan on mahdollista tulla kokoukseen siis yksin tai tukihenkilön kanssa, tai häntä voi edustaa kokouksessa tukihenkilö tai lähettävä taho.

Työryhmän kokous Vantaalla on hyvin strukturoitu ja aikataulutettu, jotta kokouksena on mahdollista käsitellä useamman asiakkaan asiaa.

MARAK-työryhmän ansiosta väkivaltaa kokeneen asiakkaan asiaa hoidetaan yhdessä moniammatillisesti. Tiedon jakaminen eri tahojen kesken on avainasemassa, kun laaditaan yhteistä suunnitelmaa asiakkaan auttamiseksi.

Toiminta käytännössä

Kokouksessa se taho, joka on tehnyt asiakkaan kanssa riskinarviointilomakkeen ja ohjannut työryhmään, esittelee asiakkaan asian kokouksen alussa muille edus-tajille. Tämän jälkeen käydään läpi muiden edustajien tiedot liittyen asiakkaan kokemaan väkivaltaan ja pohditaan lyhyesti mitä apua asiakkaalle voitaisiin tarjota. Puheenjohtaja kutsuu asiakkaan sisälle ja esittelee työryhmän. Asiakkaalta kysytään, onko väkivallan suhteen tapahtunut jotakin viimeisimmän ammattilaisen tapaamisen ja tämän MARAK-kokouksen välillä. Lisäksi tiedustellaan sitä, mitkä ovat asiakkaan toiveet tälle työryhmälle juuri nyt.

Toimenpidesuunnitelman laatimiseen asiakkaan kanssa on varattu kokouksessa aikaa kaksikymmentä minuuttia. Tuona aikana kirjataan ylös sovitut toimenpide-ehdotukset ja se, mikä taho ja kuka nimetty työntekijä ottaa hoitaakseen minkä-kin osan asiakkaan turvallisuuden parantamisesta. Asiakkaan ei tarvitse itse ottaa yhteyttä, vaan ajatus on, että sovitusta auttajatahosta ollaan häneen yhteydessä. Asiakas saa myös toimenpide-ehdotukset kirjallisena mukaansa.

Lopuksi asiakkaalta vielä kysytään, oliko kokouksesta hänelle hyötyä. Mieleen on erityisesti jäänyt erään asiakkaan palaute: ”Kolmeenkymmeneen vuoteen en ole saanut apua mistään ja yhtäkkiä pöydän ääressä on kymmenen ihmistä ainoastaan minua varten!”

Hyväksi ja tarpeelliseksi käytännöksi on todettu se, että asiakkaalla olisi aina tukihenkilö mukana kokouksessa – joko Rikosuhripäivystyksen tukihenkilö tai oma työntekijä. Tällöin kokemusta kokouksesta ja sen sisällöstä ei tarvitse jäädä pohtimaan yksin, vaan sen voi heti jakaa tukihenkilön kanssa.

Kokemuksia asiakkaan mukanaolosta

Vantaalla on hyviä kokemuksia siitä, kun asiakas on itse läsnä kokouksessa. Asiakas pystyy kertomaan, mitä väkivallan suhteen on tapahtunut viimeisimpinä päiviä ennen kokousta. Työryhmällä on tällöin viime hetken tieto asiakkaan tilanteesta käytettävissään.

Kun kokouksessa laaditaan toimenpidesuunnitelma asiakkaan auttamiseksi, on

ensiarvoisen tärkeää, että asiakas itse on läsnä kertomassa, mistä avusta hän juuri sillä hetkellä hyötyy eniten. Muutoin työryhmä voisi ehdottaa toimenpiteeksi sellaista, mihin asiakas ei yksinkertaisesti olisi valmis tai halukas. Osallistuessaan itse kokoukseen asiakas näkee, ketkä kaikki ammattilaiset hänen asiaansa ovat edesauttamassa. Samalla hän on aktiivinen toimija oman asiansa hoitamisessa.

Vaikka tietoa väkivallasta asiakkaan kohdalla on usein monessa tahossa, on välillä avun kannalta oleellisia asioita, joista kukaan ei tiedä. Asiakas pystyy heti täydentämään puuttuvia tietoja työryhmän jäsenille. Myös työryhmä hyötyy siitä, että asiakas on itse paikalla. Tällöin asiakkaan asia saa ”kasvot” ja yksilölliset kokemukset tulevat työskentelyn pohjaksi. Vantaalla aiotaan jatkaa MARAK-työskentelyä yhdessä asiakkaan kanssa.

Kirjoittaja **Elina Haahti** työskentelee johtavana sosiaalityöntekijänä Vantaan kaupungilla, lasten sijaishuollossa. Hän on toiminut Vantaan MARAK-työryhmän lastensuojelun edustajana vuodesta 2012 ja puheenjohtajana vuosina 2013–2014. **R**

Uhrinäkökulma lähisuhdeväkivallan sovittelussa

Lähisuhdeväkivallan sovittelu on lakisääteinen, matalan kynnyksen palvelu, jossa osapuolia autetaan sopimaan uhrille aiheutuneiden haittojen korvaamisesta ja hyvittämisestä ja löytämään ratkaisuja väkivallan katkaisemiseksi. Sovittelu on oikeuskäsittelylle rinnakkainen tai sitä täydentävä, osapuolille vapaaehtoinen ja maksuton menettely, jota saa sovittelutoimistoista.

Mitä lähisuhdeväkivallan uhrin on hyvä ottaa huomioon sovitteluun liittyen?

Sovittelun lähtökohtana ovat uhrin ja epäillyn tarpeet ja toiveet asian ratkaisemisessa, vahinkojen hyvittämisessä ja tapahtumista selviytymisessä. Sovittelussa järjestetään aluksi yksilötapaamiset uhrin ja epäillyn kanssa. Tapaamisissa uhri saa ilmaista toiveensa, tunteensa, huolensa ja pelkonsa. Tämä on osa sovittelun edellytysten selvittämistä. Vaikka uhri olisi poliisikuulusteluissa ilmoittanut suostuvansa sovitteluun, uhri voi vielä harkita suostumustaan yksilötapaamisten jälkeen.

Ennen päätöksen tekemistä uhrin kannattaa ottaa selvää, miten sovittelu toteutetaan, mitkä ovat hänen asemansa ja oikeutensa, mitä häneltä sovittelussa

odotetaan ja mikä merkitys sovittelulla on hänen tilanteessaan. Ennen sovittelua on hyvä keskustella jatko- ja tukipalveluista ja mahdollisen oikeudellisen avun tarpeesta.

Mitä sovittelussa tapahtuu?

Varsinaisessa sovittelussa uhri saa mahdollisuuden kertoa kokemuksensa ja mielipiteensä tapahtumista, vahinkojen hyvittämisestä ja suhteen tulevaisuudesta sekä saada lisävalaistusta tapahtumien syihin. Tapahtumien käsittely voi auttaa kriisitilanteesta selviämiseen tai asioiden jäsentämiseen. Kohtaaminen turvallisuudessa ympäristössä sovittelijoiden tuella, toista kunnioittava vuoropuhelu, tunteiden käsittely ja epäillyn vastuuttaminen kuuluvat sovitteluun. Käydyt keskustelut ovat luottamuksellisia. Osapuolet itse ratkaisevat sopimuksen sisällön ja suhteen jatkamisen.

Sovittelussa uhri voi käyttää avustajaa tai tukihenkilöä, jos se ei häiritse sovittelun häiriötöntä etenemistä ja toinen osapuoli suostuu siihen. Rikosuhripäivystyksestä uhri voi saada maksuttoman tukihenkilön sovitteluun.

Miten sovittelu päättyy?

Sovittelussa osapuolet voivat päätyä sovintoon ja sopimukseen, sovittelu voi keskeytyä tai sovintoa ei synny. Sopimusten laatiminen on demokraattisen yhteiskunnan kansalaisten perusoikeus ja osa oikeusturvaa. Solmiessaan sopimuksia osapuolet säätelevät keskinäisiä asioitaan ja käyttäytymistään sekä sopivat korvauksista ja niiden suorittamisen aikatauluista.

Lähtökohtaisesti osapuolilla on laaja sopimusoikeus eikä sopimusten laatimista voida kieltää, ellei se loukkaa toisen etua tai oikeusturvaa. Sovittelijat auttavat osapuolia sopimuksen laadinnassa, osapuolet allekirjoittavat sopimuksen ja sovittelijat varmentavat sen allekirjoituksellaan. Sovittelussa laadittu sopimus

on oikeustoimi, yksityisoikeudellinen sopimus, joka sitoo osapuolia riippumatta syyttäjän syyteharkinnan tuloksesta tai tekijälle aiheutuvista rikosoikeudellisista seuraamuksista.

Sopimukseen pääseminen ei ole itsestarkoitusta eikä uhrin pidä suostua sopimukseen, jos niihin liittyy painostusta, uhkauksia tai pelottelua. Jos uhri haluaa rahallista korvausta, hänen on hyvä tuoda sovitteluun vahingoista aiheutuneet laskut ja tositteet. Sopimustekstistä pitää tulla yksiselitteisesti ilmi, mitä osapuolet ovat sopineet. Sopimusluonnos kannattaa lukea rauhassa läpi, tarvittaessa kysyä juridista neuvoa ja siirtää sopimuksen viimeistely toiseen tapaamiskertaan.

Lähisuhdeväkivallan sovitteluissa sopimukseen liittyy usein anteeksipyyntö, vahinkojen hyvittäminen ja käyttäytymissopimukset. Käyttäytymistä koskeva sopimus voi tarkoittaa esimerkiksi haakeutumista palveluihin, jotka auttavat väkivallan katkaisemisessa. Epäilty voi esittää uhrille sovittelussa anteeksipyyntö, se voidaan kirjata myös sopimukseen osapuolten halutessa. Uhri voi ottaa anteeksipyyntöön vastaan, ja valita hyväksyykö hän sen. Sovittelutilanteessa ei anteeksipyyntämistä tai -antamista vaadita. Uhri voi ilmaista, että anteeksiantaminen vaatii aikaa ja kertoo, milloin hän voisi olla valmis antamaan anteeksi.

Korvausvaatimukset

Jos uhri epäilee, että aiheutunut vamma tai haitta voi olla pitkäaikainen, sopimukseen on hyvä kirjata, että korvausvaatimus ratkaistaan tuomioistuimessa, mikäli asia etenee sinne. Uhrille voi olla myös eduksi, jos sopimukseen liitetään seuranta-aika, jolloin sovittelutoimistot seuraavat sopimuksen täyttymistä.

Rikoksen uhrilla on oikeus saada korvausta pahoinpitelyrikosten aiheuttamista vahingoista Valtiokonttorilta. Korvaus on toissijainen: siitä vähennetään korvaus,

jonka uhri on saanut tai saa muun lain tai vakuutuksen nojalla sekä epäillyn uhrille maksama korvaus. On tärkeää kirjata sopimuksiin erittely saaduista korvauksista. Jos korvattava summa käsittää omavastuusuuden, se tulee mainita sopimuksessa. Jos uhri on saanut korvauksia vakuutusyhtiöltä, hän voi sopia vakuutuksen omavastuusuuden korvaamisesta sekä sellaisista kuluista, joita vakuutusyhtiö ei korvaa. Jos hän saa korvauksen vakuutuksensa perusteella, ei näitä korvauksia voi vaatia epäillyltä.

Sovittelun päätyttyä sovittelutoimisto lähettää tiedon sovittelun lopputuloksesta poliisille tai syyttäjälle, joka päättää jatkotoimenpiteistä. Lähisuhdeväkivalta on virallisen syytteen alainen rikos, eikä sovittelu välttämättä poista teon rangaistavuutta. Syyttäjä tekee syyteharkinnan ja hänellä on syyteoikeus. Rikoksenteikijä voi joutua syytteeseen, mutta sovittelu ja sen lopputulos voi myös vaikuttaa syyttämättä jättämiseen, rangaistuksen lieventämiseen tai rangaistukseen tuomitsematta jättämiseen. Mahdollista oikeudenkäyntiä varten uhrilla on mahdollisuus saada oikeudellisen asian hoitamista varten avustaja kokonaan tai osittain valtion varoilla. Lisätietoja avustajan hankkimisesta saa sovittelu- tai oikeusaputoimistosta.

Lähisuhdeväkivallan sovittelu ei sovi kaikkiin tilanteisiin

Sovittelu ei sovi kaikenlaiseen lähisuhdeväkivaltaan eikä kaikkien ihmisten tarpeisiin. Jos uhrilla on vaikeita traumaattisia kokemuksia väkivallasta, on hyvä miettiä omia voimavarojaan epäillyn kohtaamiseen. Sovitteluun ei pidä suostua, jos siihen liittyy painostusta tai manipulointia tai jos epäilty yrittää käyttää sovittelua vain oman edun tavoitteluun tai välttääkseen rangaistuksen. Sovittelun mahdollisuudet ovat rajalliset myös esimerkiksi silloin, kun väkivaltaan liittyy vaikeita juridisia kysymyksiä, pitkittynyttä käyttäytymisongelmaa tai moniongelmaisuutta. **R**

Lisää tietoa lähisuhdeväkivallan sovittelusta: Rakennamme sovintoa – opas rikosten ja riitojen sovitteluun <http://www.julkari.fi/handle/10024/110568>

Kirjoittaja **Aune Flinck**, on TtT, joka työskentelee kehittämispäällikkönä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella.

Rikosuhripäivystyksen kanta lähisuhdeväkivallan sovitteluun

Lähisuhdeväkivaltaa voidaan sovittaa mikäli:

1. Rikosasia on edennyt esitutkinnassa niin pitkälle, että asiaa voidaan sovittaa eikä esitutinnan mukaan ole epäselvyyksiä siitä, kuka on vastuussa teosta
2. Molempia osapuolia ohjataan tukipalveluihin heti sovitteluohjauksen yhteydessä
3. Tapauksen soveltuvuudessa arvioidaan
 - a. väkivallan toistuvuus
 - b. väkivallan vakavuus
 - c. tekijä myöntää tekonsa
 - d. tekijä ottaa vastuun tapahtuneesta
 - e. vapaaehtoisen osallistumisen varmistaminen
4. Sovittelija, mieluiten kaksi, on osaava ja ilmiön tunteva
5. Ensin tavataan osapuolet erikseen
 - a. uhrin voimavarojen varmistaminen
 - b. vapaaehtoisen osallistumisen varmistaminen
 - c. uhrin oikeuksista kertominen
 - d. uhrin tiedottaminen sovittelumenettelystä ja sen vaikutuksesta hänen oikeusturvaansa ja mahdolliseen oikeusprosessiin
6. Tukihenkilö sovittelutilanteeseen
 - a. uhrille tarjotaan aktiivisesti mahdollisuutta ottaa mukaansa tukihenkilö
 - b. uhrille kerrotaan mistä voi saada tukihenkilön
7. Jatkohoitosuunnitelma
 - a. uhrin kanssa suunnitellaan sovittelun jälkeinen jatkohoito
 - b. uhria autetaan/varmistetaan jatkohoitoon pääsy
8. Vahinkojen korvaaminen
 - a. myös lähisuhdeväkivallan sovitteluissa uhrin oikeusturvaan kuuluu rikosvahinkojen korvauksen saaminen
 - b. rikoksen tekijällä on motivaatio korvaamiseen
 - c. rikoksen tekijällä on taloudellisesti realistinen mahdollisuus korvusten maksamiseen
 - d. korvausten maksamista seurataan

Jälkisoittelu voi helpottaa uhrin selviytymistä

Kriminaalihuollon tukisäätiön Sauma-hankkeen kautta vakavan rikoksen uhrilla tai uhrin omaisella on mahdollisuus käsitellä rikoksen aiheuttamia seurauksia ja tarvittaessa myös tietyin edellytyksin tavata rikoksen tekijä. Uhria tai omaista on saattanut jäädä mietittävään miksi juuri minä tai miksi juuri minun omaiseni. Tutkimuksissa on todettu, että joidenkin uhrin tai omaisten elämää on helpottanut, kun he ovat voineet esittää mieltä vaivanneet kysymykset suoraan tekijälle.

Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytymistä tutkinut **Soili Poijula** (2010) toteaa, että omaiset ovat uhriryhmä, josta yli puolet kärsii traumaattisen menetyksen jälkeisistä psyykkisistä häiriöistä. Osuus on suuri verrattuna normaaliväestöön ja muihin rikosten ja traumatisoivien tapahtumien uhreihin ja omaisiin.

Uhrin omaisista erityisesti naisilla esiintyi perheenjäsenten välisissä suhteissa kielteisiä muutoksia. Ylipäättään sosiaalisessa elämässä ja ihmissuhteissa oli tapahtunut muutoksia. Kanssakäyminen työtovereiden, naapureiden, sukulaisten ja ystävien kanssa oli hyvin monella (40 prosenttia) vähentynyt.

Sauma-projektissa uhrille tai omaiselle tarjotaan mahdollisuutta keskustella tapahtuneesta, siihen liittyvistä tunteista ja ajatuksista. Uhrilla tai omaisella on mahdollisuus saada tietoa rikokseen liittyvistä asioista sekä purkaa ahdistusta, pelkoa ja vihaa.

Voidaan myös harkita tekijän kohtaamis-

ta, mistä on todettu olevan monia hyötyjä. Monien kansainvälisten tutkimusten mukaan pelon ja vihan tunteet ovat vähentyneet, uhri tai omainen on kokenut tulleen kuulluksi, itsetuhoisuus on vähentynyt ja tekijä on alkanut hirviön sijaan näytettyä ihmisenä (esim. Van Ness 2011, Feasey & Williams 2009, McCold 2003, Nugent et al. 2001, Umbreit 2001).

Vuorovaikutuksen kriisi

Transformatiivisen konfliktiteorian mukaan konflikti, tässä tapauksessa rikos, aiheuttaa ennen muuta vuorovaikutussellisen kriisin. Teorian mukaan ihmiset

pitävät konfliktissa merkittävimpana sitä, että se johtaa ja jopa vahvistaa heitä käyttäytymään itseään ja muita kohtaan tavalla, jonka he kokevat epämiellyttävänä ja jopa vastenmielisenä. Erityisesti se vieraannuttaa omasta vahvuuden tunteesta ja kyvystä olla yhteydessä muihin. Vuorovaikutus muiden kanssa häiriintyy ja heikentyy. Kyseessä on sama ilmiö, jonka Soili Poijulakin henkirikoksen uhrin perheenjäseniä tutkiessaan havaitsi. Kun ihminen käperryt itseensä ja menettää kykynsä sosiaaliseen kanssakäymiseen vaikkapa läheistensä kanssa, syntyy itseään ruokkiva negatiivinen kierre. Juuri tämän kierteen katkaisuun pyritään vaikuttamaan

Fakta

Vakavien rikosten jälkisoittelu –projekti 2013-2016 on Kriminaalihuollon tukisäätiön hallinnoima Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama nelivuotinen valtakunnallinen hanke. Tavoitteena on vakavien rikosten jälkisoittelumallin kehittäminen Suomen oloihin soittelun palveluntuottajien, uhripuolen järjestöjen sekä rikosseuraamusalan toimijoiden kanssa. Vakavalla rikoksella tarkoitetaan projektissa lähinnä tappoa, murhaa, törkeää pahoinpitelyä ja aseellista ryöstöä sekä tietyin edellytyksin myös tiettyjä seksuaalirikoksia.

Jälkisoittelu perustuu restoratiiviseen eli korjaavaan oikeuteen, jossa etusijalla on uhrin tukeminen ja hyvittäminen. Toisena keskeisenä periaatteena on se, että rikosentekijät ottavat vastuun tekemästään.

Projektissa työskentelevät soittelija **Airi Lindvall**, projektisuunnittelija **Anna Helimo** sekä projektipäällikkö **Arja Konttila**. Toiminta-alueena on koko maa, ja kaikki asiastapaamiset hoidetaan pääasiassa kolmihenkinen tiimin voimin.

Rikoksen uhri tai omainen voi ottaa suoraan yhteyttä henkilökuntaan, mikäli kokee, että Sauma-projektin tarjoamasta mahdollisuudesta voisi olla hyötyä. Yhteyttä voi ottaa, vaikka vielä epäroisi kohtaamisen mahdollisuus hyötyä. Tarvittaessa mukaan voi ottaa tukihenkilön esimerkiksi Rikosuhripäivystyksestä.

Lisätietoja: www.krit.fi

Lakimuutoksia

Sauma-projektissa, jonka tavoitteena on luoda Suomen oloihin sopiva malli vakavien rikosten jälkisoittelusta.

Trauman purkaminen

Jälkisoittelussa keskeistä ei ole sopimuksen tekeminen, vaan eräänlainen trauman purku, restoratiiviseen oikeuteen pohjautuva vakavan rikoksen aiheuttaman inhimillisen kärsimyksen vähentäminen. Tähän pyritään tarjoamalla rikoksen osapuolille mahdollisuutta käsitellä tapahtunutta. Jälkisoittelu ei vaikuta tekijän saaman tuomion pituuteen.

Prosessi on pitkä, keskimäärin puoli vuotta. Aloitteen käynnistämisestä voi tehdä joko uhri, uhrin omainen tai rikoksen tekijä. Erillistapaamisissa osapuolet voivat harkita mahdollista kohtaamista ja yhteistä neuvottelua, joka voidaan tietysti edellytyksin järjestää.

Tekijän kohtaaminen?

Riippumatta siitä kumpi osapuoli aloitteen tekee, selvitetään tarkkaan kummankin osapuolen tarpeet. Mikäli tekijä ei kykene vastaamaan uhrin tai omaisen tarpeisiin ja odotuksiin, yhteistä istuntoa ei järjestetä. Vapaaehtoisuus, puolueettomuus ja luottamuksellisuus ovat toimintaa ohjaavia keskeisiä arvoja.

Erillistapaamisissa käydään läpi henkilön suhdetta rikokseen, toiseen osapuoleen ja toisen osapuolen mahdolliseen kohtaamiseen. Näissä tapaamisissa pyritään vuorovaikutuksellisin keinoin löytämään ja vahvistamaan henkilön omia voimavaroja jatkaa elämäänsä myös vakavan rikoksen jälkeen niin hyvin kuin mahdollista. Joillekin uhreille tai omaisille ainoa mahdollisuus tähän on kulkenut tekijän kohtamisen kautta.

Rikoksessa on syntynyt sen osallisten välille vuorovaikutussuhde, halusivatpa he sitä itse tai eivät. Kaikille tästä vuorovaikutussuhteesta ei koidu ongelmia, mutta ongelmatilanteissa yksi vaihtoehto voisi olla Sauma-projektin tarjoama apu. **R**

Arja Konttila
projektipäällikkö
Airi Lindvall
soveltaja

Vapaaehtoisten rikostaustat voidaan selvittää

1.5.2014 astui voimaan uusi laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä. Lain tarkoituksena on suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja siten edistää ja turvata alaikäisen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Mikäli vapaaehtoistyöhön kuuluu olennaisesti ja säännöllisesti yhdessäoloa alaikäisen kanssa henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa, rikosrekisteriote voidaan katsoa vapaaehtoisen suostumuksella.

Rikosuhripäivystyksessä (RIKU) pidetään lakia tervetulleena uudistuksena, jolla voidaan lisätä vapaaehtoistyön laatua. Jatkossa kaikilta RIKUn uusilta vapaaehtoisilta tullaan pyytämään rikosrekisteriote. RIKU huolehtii siitä aiheutuvista kustannuksista.

RIKUn alaikäiset asiakkaat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa heidän jo jouduttuaan rikoksen uhriksi. Palveluun hakeutumisen taustalla ovat tyypillisesti seksuaalirikokset, perheväkivalta, seurusteluväkivalta, kätuväkivalta tai kiusaaminen. Vapaaehtoiset kohtaavat alaikäisiä asiakkaita lähes kaikissa RIKUn palveluissa; kasvokkain, verkossa ja puhelimitse. Palvelumuotoja ovat tukisuhteet, yksittäiset tapaamiset, puhelinkeskustelut, chat- ja keskustelupalstat sekä mahdolliset vertaistukiryhmät. **R**

Seksuaalirikosten rangaistusten tiukentaminen ja tarkentaminen

Seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun muutoksessa raiskauspykälän soveltamisalaa laajennettiin. Säännös pakottamisesta sukupuoliyhteyteen kumottiin ja teoista, joita on pidettävä raiskauksen perustetekemuotoa lievempinä, rangaistaan vastaisuudessa raiskausta koskevan säännöksen mukaisesti. Törkeänä raiskauksena pidetään jatkossa myös tekoja, joissa kohteena on kahdeksantoista vuotta nuorempi lapsi.

Seksuaalinen hyväksikäyttö 5 § kohtaan 3 määritelmään lisättiin:

3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään taikka muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt...

5 a § Seksuaalinen ahdistelu kohtaan lisättiin uutena:

Joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, seksuaalisesta ahdistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

10 § Määritelmät kohtaan lisättiin tähän lakiin kuuluvaksi myös peräaukkoon kohdistuvat teot:

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä laissa sukupuolielimellä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon.

11 § Syyteoikeus laajennettiin sitten, että miltei kaikki seksuaalirikokset ovat virallisen syytteen alaisia:

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistu-neesta seksuaalisesta ahdistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Laki rikoslain 20 luvun muuttamisesta 509/2014 vahvistettiin 27.6.2014 ja se astuu voimaan 1.9.2014. **R**

Lähteet:

<http://lib.eduskunta.fi/Resource.phx/kirjasto/oikeudellinentieto/tietopakettit/seksuaalirikosten-rangaistukset.htx> (18.8.2014 14:45)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20> (18.8.2014 14:45)

Istanbulin sopimus astui voimaan

Istanbulin sopimus on monella tapaa ainutlaatuinen kansainvälinen ihmisoikeussopimus. Se on ensimmäinen naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa koskeva eurooppalainen oikeudellisesti sitova sopimus. Se on myös maailman mitakaavassa edistysellinen, vaikkakaan ei ensimmäinen alueellinen nimenomaan naisiin kohdistuvaan väkivaltaan keskittynyt sopimus.

Kun vielä kaksi maata – Andorra ja Tanska – alkuvuodesta ratifioivat Istanbulin sopimuksen, astui se voimaan 1. elokuuta 2014. Kasassa on nyt 14 maata, kun edellytyksenä on 10 ratifiointia.

Suomi on allekirjoittanut tämän Euroopan neuvoston sopimuksen jo toukokuussa 2011, mutta sitä ei ole vielä ratifioitu. Sopimuksen ratifiointia käsitellyt työryhmä jätti mietintönsä maaliskuussa 2013. Kynnyskysymyksenä ratifiointille ovat olleet naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien riittämättömät palvelut Suomessa. Pohdintaa käydäänkin siitä, pitääkö kaikkien sopimuksen edellyttämien palveluiden olla käytössä ennen ratifiointia vai riittääkö, että niiden valmistelu on edennyt riittävän pitkälle.

Palveluista kriminalisointiin

Keskeisiä sopimuksen edellyttämiä pal-

veluita ovat riittävät turvakoti- ja matalan kynnyksen palvelut sekä maksuton 24/7 auttava puhelin sopimuksen kattamiin tilanteisiin ja erityiset seksuaalisen väkivallan uhrien tukipalvelut. Tärkeää palveluiden tuottamisessa on yhdenvertaisuus ja esteettömyys eli niiden pitää olla tarjolla kaikille tarvitseville. Työryhmän mietintöön jätettiin useita eriäviä mielipiteitä, joissa nousi esille etenkin konkreettisten esitysten ja rahoituksen puute palvelujen kehittämiseksi. Järjestöt ovat myös myöhemmin ottaneet kantaa Suomen suunnitelmien riittämättömyyteen.

Sopimus velvoittaa osapuolet myös kriminalisoimaan useita naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja kuten pakkoavioliiton, naisten sukuelinten silpomisen, pakkoabortit ja -steriloinnit, vainoamisen sekä seksuaalisen häirinnän. Erilaisia tulkin-toja esiintyy siitä, mitkä rikosnimikkeet tulisi kirjata erikseen rikoslakiin. Joitain lakimuutoksia on sopimuksen vuoksi jo tehty kuten vainoamisen kriminalisointi. Rikosoikeudellisten toimenpiteiden lisäksi sopimus määrittelee valtion tehtäväksi ehkäistä ja rangaista väkivaltaa sekä suojella väkivallan uhreja.

Sopimuksen tulisi parantaa myös ulkomaalaisten naisten asemaa. Ulkomaalaislakia olisi selkeytettävä niissä tilanteissa, joissa lähisuhdeväkivallan uhrin oleskelulupa on riippuvainen puolisosasta. Ulkomaalaisen tulisi saada itsenäinen oleskelulupa lähisuhdeväkivallan tai pakkoavioliiton vuoksi ilman, että oleskelulupa on riippuvainen puolison kotipaikasta tai siitä kuinka kauan avioliitto tai maassa oleskelu on kestänyt.

Sopimus ei koske pelkästään naisia, mutta teksteissä selkeästi todetaan, että naisiin kohdistuva väkivalta on yksi vakavimmista sukupuoleen perustuvista ihmisoikeusloukkauksista ja perheväkivalta sekä seksuaalinen väkivalta kohdistuvat

eniten naisiin. Johdanto-osassa lukee ”naisiin kohdistuva väkivalta on sukupuoleen perustuvana väkivaltana luonteeltaan rakenteellista ja että se on yksi niistä ratkaisevista yhteiskunnan rakenteista, joilla naiset pakotetaan alistettuun asemaan miehiin nähden”. Sopimus sinänsä kuitenkin koskee kaikkia väkivallan uhreja, myös miehiä ja lapsia.

Helena Ewalds osallistui valmisteluun

RIKU-lehti tapasi sopimuksen valmistelussa mukana olleen yhden lähisuhdeväkivallan vastaisen työn uranuurtajista Suomessa, kehittämispäällikkö **Helena Ewaldsin**. Hän työskentelee Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen lähi- ja perheväkivallan ehkäisyä kehittävässä yksikössä. Hän muistelee innostuneesti 2000-luvun puolen välin tapahtumia, kun Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen kampanjan (2005–2008) yhtenä lopputuloksena syntyi esitys yleissopimuksen laatimisesta.

Kampanjassa Suomen edustajana toiminut Ewalds oli itsekin yllättynyt, että esitys erillisen sopimuksen valmistelusta lähti niin hyvin liikkeelle. ”On palkitsevaa kun on voinut olla mukana luomassa laillista perustaa sille työlle, mitä me käytännössä teemme täällä Suomessa lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi. Työmme pohjautuu johdonmukaisesti sopimuksen säädöksille.”

Ewalds kertoo, että Istanbulin sopimuksen työstäminen oli välillä todellista väentämistä, vaikka Suomen kannalta siinä ei ollut kovin vaikeita asioita. Euroopan neuvosto kattaa kuitenkin maantieteellisesti ja kulttuurisesti laajan alueen eikä yhtä linjaa löytynyt edes Pohjoismaiden kesken. Työtä sopimuksen valmistumiseksi tehtiin kolmisen vuotta ja Ewalds itse toimi yhtenä Suomen virallisista edustajista neuvotteluissa.

> Kehittämispäällikkö Helena Ewalds osallistui Istanbulin sopimuksen valmisteluun. Kuva: THL

Suomen tilanne

Hallitus on antamassa alkusyksystä eduskunnalle esityksen sopimuksen ratifiomisesta. Monet tahot ovatkin vaatineet pikaista ratifiointia. Myös Helena Ewalds kokee, että ratifiointia valmistelleen laajapohjaisen työryhmän työ on osittain jäänyt kesken eikä vastuu työn jatkajasta ole täysin selvä. Viime kädessä vastuu on ulkoasiainministeriöllä, koska kyse on kansainvälisen sopimuksen ratifiomisesta.

Ewalds ei pidä sitä ratifiointin esteenä, että kaikkia palveluita ei tulla saamaan riittävälle tasolle ennen kuin sopimus tulee voimaan Suomessakin. Palveluiden rakentaminen nykyisessä tilanteessa on vaativaa ja toisaalta joissain asioissa on myös menty eteenpäin. ”Askel eteenpäin on esimerkiksi turvakotipalveluiden rahoituksen siirtyminen valtion vastuulle ja turvakoteja koskevan lain valmistelu.” Tämän pitäisi tarkoittaa sitä, että turvakotiin pääseminen ei enää olisi riippuvaista yksittäisen kunnan taloustilanteesta tai ostopalvelujärjestelystä.

Helena Ewalds korostaa kuitenkin sitä, että lähisuhdeväkivallan ehkäisyä ei pidä nähdä vain turvakotikysymyksenä. Turvakodit ovat tietysti tarpeellisia sitten kun tilanne on jo edennyt pahaksi. Tärkeää olisi kuitenkin kehittää myös matalan kynnyksen avopalveluita, joiden avulla tilanteisiin voitaisiin puuttua aiemmin. ”Nyt käsittelyssä olevaan uuteen sosiaalihuoltolakiin tarvittaisiin kirjaukset erityistukipalveluista lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi.”

Hankalaksi tilanteen tekee se, että sosiaali- ja terveysministeriö on linjannut, että uusia palveluita ei lakiin saisi lisätä. Lakiehdotukseen on kyllä kirjattu paljonkin väkivaltaa kohdanneen henkilön tuen tarpeesta, mutta itse sosiaalipalveluissa se ei riittävästi näy. Ewalds on ollut kuul-

tavana asiasta moneen otteeseen, mutta tarpeellisten kirjausten saaminen lakiin ei tällä hetkellä näytä kustannussyistä toteutuvan. Tässäkin kohtaa voidaan tietysti laskea, että mitä lähisuhdeväkivallan ehkäisy toisi säästöinä yhteiskunnalle, kun ei tarvitsisi turvautua kalliisiin laitospalveluihin tai olla poissa töistä toistuvien sairaslomien vuoksi.

Istanbulin sopimuksen vaatimusten toteutumisen seuraamiseksi tarvitaan valtakunnallinen koordinaatioelin. Tarve nousee vahvasti esille sopimuksen ratifiointia koskeissa lausunnoissa. Helena Ewalds pelkää, että tähänkään ei ole tulossa riittävää resurssia ja hakee mallia vastikään sisäministeriöön perustetusta ihmis-kauppakoordinaattorin toimesta. Koordinaattorin tukena voisi toimia esimerkiksi lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn poikkihallinnollinen virkamiestyöryhmä. Työryhmällä pitäisi olla vahva moniammatillinen kytkös käytännön työhön.

Kaikista näistä vielä ratkaisemattomista kysymyksistä huolimatta Helena Ewalds on optimistinen. ”Uskon, että Suomi ratifioi sopimuksen vielä tällä hallituskaudella.”

Kansainvälinen yhteistyö

Pitkän linjan tekijälle kansainvälinen viitekehys on ollut todella tärkeä työn motivaation kannalta. Ewalds näkee, että Istanbulin sopimus antaa tärkeän pohjan, jolle rakentaa yhteistyötä. Samankaltaisia ongelmiahan on muissa maissa. Yhdessä tekemällä ja oppimalla asiat menevät pikku hiljaa eteenpäin.

Suomeen THL:n lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö on tuonut Britanniaasta vakavaan parisuhdeväkivaltaan moniammatillisen riskinarviointimenetelmän (MARAK), jota on vuodesta 2010 lähtien sovellettu Suomen olosuhteisiin. Kesäkuussa ilmestyneen raportin mukaan yli 70 prosentissa MARAK-riskiarvioinnin läpikäyneistä tapauksista saatiin toistuva väkivallan kierte katkaistua. Kokeilu on jo laajentunut yli kymmenelle paikkakunnalle, mutta arvatenkin lisää tarvittaisiin.

Helena Ewaldsin työ Suomessa ja kansainvälisillä kentillä jatkuu. Nyt Suomen MARAK-työstä ollaan kiinnostuneita Georgiassa.

Leena-Kaisa Åberg
Toiminnanjohtaja
RIKU

Kysymys:

1. Onko rikos, jos joku ottaa repusta kännykkäni ja heittää sen järveen?

Vastaus:

Tekijä syyllistyy joko lievään vahingontekoon, vahingontekoon ja/tai näpistykseen tai varkauteen. Rikosnimike varkaus tai näpistys edellyttää, että tekijä ottaa kännykän itselleen eikä halua vain vahingoittaa toisen omaisuutta. Mikäli tarkoituksena on vain vahingoittaa omaisuutta, hän syyllistyy vahingontekoon.

Heittämällä myöhemmin kännykän järveen, hän voi syyllistyä myös vahingontekoon. Kännykän heittäminen järveen voi olla ”vain” lievä vahingonteko. Tässä arvioinnissa otetaan huomioon vahingon vähäisyys eli kännykän arvo tai tietyissä tapauksissa muut rikoksen liittyvät seikat.

Rikoksentehtäjä joutuu korvamaan kännykän omistajalle kännykän arvon. Arvona on siis puhelimen arvo eikä uuden kännykän hankintahinta, jos kyse on käytetystä kännykästä.

Kysymys:

Jos parisuhteen aikana olen suostunut seksikuviiin itsestäni, ja eron jälkeen ex-kumppanini levittää niitä netissä, mitä voin tehdä?

Voit tehdä rikosilmoituksen poliisille. Voit myös pyytää palvelun ylläpitäjää poistamaan kuvasi.

Kysymyksiin vastaa asianajaja
varatuomari Mika Haavisto.
Lisätietoja: www.l-h.fi

 facebook.com/tampereenmessut
 twitter.com/tampereenmessut
 vimeo.com/tampereenmessut

 Tampereen Messut
Tampere Trade Fairs

RIKUn vapaaehtoisten tukihenkilöiden kokemuksia

Nina Lias teki pro gradu -tutkielman RIKUn vapaaehtoisten tukihenkilöiden kokemuksista Jyväskylän yliopistoon. Hän kirjoitti RIKU-lehdelle tiivistelmän tutkielmansa tuloksista.

Aikuskasvatustieteen pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto:

”Tehokkainta oppimista ja oppimisympäristö, mitä on olemassa.” Suomen Rikosuhripäivystyksen vapaaehtoisten tukihenkilöiden kokemuksia osaamisensa kehittymisestä tukihenkilötoiminnassa.

Aikuiset oppivat arjen eri toiminnoista

Pro gradu -tutkielmani aihe kytkeytyi aikuisten ihmisen arkipäivän kokemuksesta oppimiseen ja osaamisen kehittymiseen vapaaehtoistoiminnassa. Aikuiset oppivat erilaisia asioita tietoisesti sekä tiedostamattaan arkielämän toiminnoista, kokemuksista ja tapahtumista.

Uuden oppiminen kokemuksista ja oman osaamisensa kehittäminen kuitenkin edellyttävät kokemustilanteiden tietoisuutta huomioimista, kriittistä tarkastelua ja pohdintaa eli reflektointia. Refleктоimalla on mahdollisuus kehittää uusia näkökulmia ja ymmärrystä, joka voi auttaa parantamaan käytännön toimintaa. Ihmisen kyvykyys tehdä jotain ei kehity ainoastaan asiantiedon ja käytännöllisen tiedon oppimisella, vaan näiden lisäksi tulisi olla mahdollisuus kasvuun ja kehittymiseen ihmisenä.

Tutkielmassani tarkastelin Rikosuhripäivystyksen vapaaehtoisessa tukihenkilötoiminnassa tapahtuvaa oppimista ja osaamisen kehittymistä tukihenkilöiden itsensä kuvaamana. Tavoitteenani oli tut-

kia, millaista osaamista vapaaehtoiset tukihenkilöt kokevat oppivansa ja millaisena oppimisympäristönä tukihenkilöt kokevat RIKU:n vapaaehtoistoiminnan. Haastattelin kahdeksaa henkilöä, joilla on ollut 4–15 vuotta kokemusta tukihenkilönä toimimisesta RIKU:ssa. Haastateltavat olivat Etelä-Suomen ja Sisä-Suomen aluetoimistojen alueilta.

Millaista osaamista opitaan tukihenkilötyössä?

Kaikilla haastatelluilla tukihenkilöillä oli lähtökohtaisesti positiivinen asenne uuden oppimista ja osaamisensa kehittämistä kohtaan. Tutkielmani tulosten mukaan vapaaehtoiset tukihenkilöt kokivat oppivansa kaikkein eniten itsetuntemusta ja työn edistäneen omaa kasvua ihmisenä. Erityisesti oman autonomian, toimijuuden ja itseluottamuksen oli koettu kehittyvän ja vahvistuvan.

Tietoa

Tiedollista osaamista koettiin opittavan rikosoikeudellisen järjestelmän koko toimintaympäristöstä ja asiasisällöistä prosesseineen, käytäntöineen, eri toimijoinen ja osallisineen. Käräjä- ja hovioikeuden istuntojen kulku, käytännöt, toimintatavat sekä osallistujat oli opittu erityisen hyvin.

Rikosuhritukihenkilötoiminnassa haastateltavat olivat kokeneet oppineensa aiempaa monipuolisemmin ja syvällisemmin tietoa ihmisyydestä, erilaisista ih-

miselämän ongelmista, elämäntilanteista ja -tavoista. Tiedon oli koettu lisänneen ymmärrystä, että ihmisten elämänkriisit, elämäntilanteet ja -muutokset ovat prosesseja erilaisine vaiheineen, joiden läpikäyminen vaatii voimavaroja ja erilaisia selviytymiskeinoja.

Rikosuhripäivystyksen organisaatiosta ja toiminnasta tietoa oli kertynyt tukihenkilöiden peruskoulutuksesta lähtien. Toiminnan myötä oli opittu vapaaehtoisen tukihenkilön tehtävästä, roolista ja eettisistä periaatteista. RIKU:n lisäksi haastateltavat kertoivat oppineensa tietoa erilaisista ammatillisista auttamis- ja tukipalveluista.

Vapaaehtoistoiminnassa oli saatu myös lisää tietoa yhteiskunnasta tässä ajassa sekä yhteiskunnallisten päätösten vaikutuksista mm. rikosten uhrien ja todistajien asemaan, oikeusturvaan ja oikeudenhakemisen käytäntöihin sekä julkisten päätösten vaikutuksista palveluiden tarvitsijoiden asemaan ja kokemuksiin.

Taitoja

Taidollisesta osaamisalueesta vahvimmin esille tuotiin kokemukset oman osaamisen kehittymisestä sosiaalisissa ihmishuhtede- ja vuorovaikutustaidoissa sekä tukemisen ja ohjaamisen taidoissa. Tukihenkilöt korostivat oivaltaneensa sen, että läsnäolon taito on keskeisintä ihmisten kohtaamisessa. Tukihenkilötyössä koettiin erityisesti, että oli opittu tukemaan toisen ihmisen omaa toimijuutta, vastuunottoa ja itsenäisyyttä.

Haastatellut olivat oppineet faktatiedon tärkeyden ja merkityksen uhrille, luottamuksen ja tuen rakentamiselle sekä prosessissa toimimiselle ja oikeusturvan varmistamisessa. Jokainen haastateltava oli kokenut oppineensa tiedonhankintatai-

toja. He painottivat oleellisten lähteiden oppimisen merkitystä, jotta työssä tarvittavia ja luotettavia tietoja löytyisi mahdollisimman vaivattomasti.

Käytännön tukihenkilötyössä oli opittu luontevaa toimimista rikosoikeusjärjestelmässä ja sen toimijoiden kanssa. Työn koettiin kehittäneen taitoja asioida viranomaisessa sekä ajaa ihmisten etuja ja oikeuksia. Taito tehdä rajoituksia mainittiin vielä erikseen tehtäviin, tukisuhteeseen ja osallistumiseen liittyen sekä taito reflektoida ja hyödyntää niin omaa kuin toisten elämäkokemusta.

Asenteita

Asenteiden osaamisalueessa korostui haastateltujen kokemus omien näkemystensä laajentumisesta ja rikastumisesta koskien ihmisyyttä ja ihmiselämää. Tukihenkilöt olivat kokeneet oppineensa enemmän yksilön ihmisarvosta ja sen kunnioittamisesta. Kaikki kertoivat oppineensa toisen ihmisen henkilökohtaisen kokemuksen ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista käytännön toimimisen tasolla. Näkökulmien monipuolistumisen myötä oli koettu omien asenteiden muuttuneen aiempaa joustavimmiksi. Aatteet olivat muuttuneet positiivisemmiksi koko oikeusjärjestelmää, lainsäätämistä, rikosoikeusjärjestelmää sekä ammatillisten auttamis- ja tukipalveluiden toimijoita kohtaan. Kaikki haastateltavat olivat kokeneet asenteidensa muuttuneen kriittisemmiksi mediaa sekä julkisessa keskusteluissa ilmeneviä ennakkoluuloja ja asenteellisuutta kohtaan.

Rikosuhripäivystyksen vapaaehtoistointa oppimisympäristönä

Tutkielmani puitteissa olin myös kiinnostunut siitä, miten tukihenkilöt kokivat Rikosuhripäivystyksen toimintaympäristön oppimisensa ja osaamisensa kehittymisen näkökulmasta eli oppimisympäristönä. Haastateltavilla oli ollut kokemus, että RIKU:ssa pidetään hyvää huolta vapaaehtoisten täydennyskouluttamisesta, ohjauksesta ja jaksamisesta. RIKU:n vapaaehtoistyössä tukihenkilöiden oppiminen

ja osaamisen kehittyminen kuvailtiin jatkuvana prosessina asiatiedon, käytännön tekemisen sekä kokemusten reflektoinnin ja jakamisen vuoropuheluissa. Oppimisen ja osaamisen kehittymisen paikkoina toimivat koulutukset, tukisuhteet ja työn ohjaukset, joita täydentävät muut yhteiset kokoontumiset. Näiden toimintojen koettiin tukevan ja täydentävän toisiaan, ja sitä kuvailtiin hedelmälliseksi tavaksi oppia.

RIKU:n koulutustarjonta oli koettu monipuoliseksi ja laadukkaaksi. Perus- ja täydennyskoulutusten koettiin lisäävän tietoa, laajentavan ymmärrystä, selkiyttävän havaittuja asioita sekä muokkaavan omaa asennoitumista. Toimiessaan tukisuhteissa ja niiden myötä eri käytännön tilanteissa tukihenkilöt olivat kokeneet, että asiatiedot saivat konkreettisen ilmeisen, mutta myös toisinpäin eli koulutuksista saatu tieto oli lisännyt ja kehittänyt ymmärrystä asioista, joita oli käytännön tilanteissa kohdannut.

Tukisuhteissa voitiin koulutuksissa opittua siirtää käytännön toimintaan. Oli myös saatu käytännön kokemuksia ja tietoa erilaisista ihmisistä, vuorovaikutus- ja elämäntilanteista sekä erilaisista asiointitilanteista viranomaisessa tai palveluissa. Tukisuhteiden kaikkine prosesseineen, tilanteineen sekä vuorovaikutuksen tuettavan kanssa itsessään koettiin opettavan koko ajan.

Ryhmätyönohjaukseen osallistuu ammatillisen taustan omaava ja työnohjaajan koulutuksen saanut ohjaaja sekä ryhmä RIKUn tukihenkilöitä. Työnohjauksen koettiin kehittävän parhaiten osaamista, ja esille tuotiin omien kokemusten reflektoinnin ja toisten tukihenkilöiden kokemusten jakamisen tärkeys. RIKU:n

ammatillisten työntekijöiden tarjoama keskusteluapu, ohjaus ja neuvonta oli koettu tarpeelliseksi, käytännöstä lähteväksi. Asioiden tarkasteleminen tapauskohtaisesti oli edesauttanut yksilöllisempää ja tilannekohtaisempaa oppimista. Rikosuhritukihenkilön varsinainen työ tehdään yksin. Haastateltavat painottivatkin tukihenkilöiden kaikkien mahdollisten yhteisten kokoontumisten merkitystä oman osaamisensa kehittymiselle ja niiden oli myös koettu vahvistavan yhteisöllisyyden tunnetta sekä RIKU-vapaaehtoisidentiteettiä.

Toimintojen monipuolisuus edistää osaamisen kehittymistä

Rikosuhripäivystyksen vapaaehtoistointa mahdollistaa osallistujien jatkuvan oman itsensä ja osaamisensa kehittämisen sekä erilaisten valmiuksien hankkimisen. Tulosten perusteella näyttäisi, että olisi tärkeää jatkossakin pitää huolta siitä, että vapaaehtoisille tarjottaisiin mahdollisuuksia alan ammattilaisten toteuttamaan yksilölliseen ohjaukseen, tukihenkilöiden ryhmätyönohjaukseen sekä monipuoliseen täydennyskoulutukseen. Vapaaehtoisten tukihenkilöiden epämuodollisempiin yhteisiin tapaamisiin olisi myös hyvä tarjota mahdollisuuksia oppimisen, yhteisöllisyyden sekä vapaaehtoisidentiteetin tukemiseen.

Tukihenkilöille suunnatut eri toiminnot täydentävät toisiaan ja edesauttavat osaamisen kehittymistä monella tavalla: tukisuhteissa on mahdollisuuksia käytännön toimintaan, työnohjauksissa sekä koulutuksissa on mahdollisuudet ajattelulle, reflektoinnille sekä omien tunteiden käsittelylle. Viimekädessä jäljelle jää yksilön oma tahto ja valinta sitoutua oppimiseen.

R

Nina Lias

Kuva: Saija Sambou

Suomalaiset kehittävät rikoksen uhrin hoitopolkuja Länsi-Afrikassa

Lappeenrantalainen **Seija** teki 13 vuotta RIKUN tukihenkilönä vapaaehtoistoittoa Suomessa. Kohta neljä vuotta sitten hän lähti Gambiaan ja jätti taakseen myös tukihenkilön tehtävät.

Tahtomattaankin Seija on nähnyt rikoksen uhrin arkea ja joutunut itsekin varkauksien uhriksi. Hän on todistanut useita erilaisia tilanteita, joissa olisi kaivannut Rikosuhripäivystyksen Suomessa järjestämän tukitoiminnan tapaista, rikoksen uhrille suunnattua tukea Gambiaan. Tai itselleen edes paikallisen kielen taitoja, jotta olisi voinut soveltaa aikaisemmin RIKUssa saatua osaamistaan arjen tilanteisiin. Naisia kun on vaikea auttaa

englanniksi, sillä varsinkaan vanhemmat naiset eivät ole päässeet kouluun eivätkä oppineet englantia.

Gambia on pieni Länsi-Afrikan valtio, jossa lämpöä ja aurinkoa riittää vuoden ympäri. Sen lempinimi onkin ”smiling coast” eli hymyilevä rannikko.

Vaikka gambialaisia pidetään avuliaana, vieraanvaraisena ja hymyilevänä kansana, ei arki köyhyyden keskellä ole helppoa. Varsinkin naisten ja tyttöjen asema on monilla mittareilla hyvin heikko ja väkivalta osa naisten arkea. Ihmisoikeuksista heillä ei usein ole tietoaakaan.

Gambiassa ongelmia syventää vielä patriarkaalinen yhteiskunta, jonka stereo-

tyyppiset ajattelumallit, uskomukset, yhteiskunnan rakenteet ja käytännöt ylläpitävät naisten alistettua asemaa. Näistä syistä naisten koulunkäynti jää usein kesken, heillä on huonompi lukutaito eikä mahdollisuuksia yhteiskunnallisten asioiden hoitamiseen.

Hiljaisuuden kulttuuri pitäisi murtaa

Kotona tapahtuva ja tyttöihin ja naisiin kohdistuva väkivalta on asia, jota ei helpolla oteta puheeksi ja johon on vaikea puuttua. Väkivallan ympärillä elää sitkeästi hiljaisuuden kulttuuri ja vasta viime vuosina naisiin kohdistuvasta väkivallasta on alettu ylipäättään aktiivisemmin puhua. Suuri haaste Gambiassa on, että aivan

liian moni nainen ei uskalla eikä halua ilmoittaa väkivallan uhriksi joutumisesta. Myös rikoksen uhrille suunnattujen palveluiden saatavuus on ollut heikkoa, maaseudulla olematonta.

Haavojen paikkaamisen jälkeen rikosasi-an eteenpäin vieminen yleensä pysähtyy, uhri palaa kotiin eikä kukaan halua todistaa asiasta oikeudessa. Asiasta vaietaan ja sitä hävetään. Kun tapaukset eivät tule ilmi ja viranomaisten tietoon, vaikeutuu palvelujen kehittäminenkin.

Network against Gender Based Violence in the Gambia –hanke eli verkosto väkivaltaa kokeneiden naisten tukemiseksi (NGBV) käynnistyi monen vuoden taustatyöllä ja perusteellisella suunnittelulla. Gambialaiset osapuolet tekivät laadukkaan tilanne- ja tarvekartoituksen maan väkivaltatilanteesta, kansallisesta lainsäädännöstä sekä uhrille suunnattujen palvelujen tarpeesta ja riittävydestä.

Raportti nosti esille selkeät koulutustarpeet ja sen, että niin viranomaisten kuin kansalaisten tietoisuutta ilmiöstä ja väkivallan seurauksista täytyy lisätä. Toinen erityinen huolenaihe oli, että palveluja väkivallan uhrille ei juuri ollut saatavissa haavojen paikkausta lukuun ottamatta. Verkosto on saanut runsaasti näkyvyyttä mediassa ja keskeiset viranomaiset ovat liittyneet verkoston jäseniksi, mutta työtä riittää vielä pitkään.

Kansainväliset sopimukset ja maan hallituksen myönteinen suhtautuminen velvoittavat maata ja luovat toivoa. Myös ulkomailta tuleva pienikin tuki on tärkeää. Suomalaisten ja gambialaisten yhteistyönä perustama hanke käynnistyi vuonna 2010 ja rahoitus jatkuu vuoteen 2015. Hanketta hallinnoi RaTas ry, yksi useista kehitysyhteistyötä tekevista pienistä kansalaisjärjestöistä Suomessa.

Hankkeessa on mukana useita suomalaisia asiantuntijoita, jotka leipätoikseen toimivat eri areenoilla väkivallan vähentämiseksi ja uhrien tukemiseksi. Tässä kansalaisjärjestön toteuttamassa kehitysyhteistyöhankkeessa he työskentelevät vapaaehtoisina asiantuntijoina.

Opit heti käytäntöön

Tammikuussa joukko suomalaisia asiantuntijoita koulutti viiden päivän ajan gambialaisia sosiaalityöntekijöitä, poliiseja ja terveydenhuollon ammattilaisia aivan perusasioista alkaen. Miten kohdata uhri sensitiivisesti ja empaattisesti, miten ot-

taa väkivalta puheeksi, mitä on ammatillisuus väkivaltatyössä ja mitä tukea uhri tarvitsee jatkossa?

Suomalaisille terveydenhuollon ammattilaisille ja poliiseille lähes itsestään selviä asioita, kuten salassapitovelvollisuuden ja luottamuksen saavuttamisen tärkeyttä, harjoiteltiin tapausesimerkkien avulla. Harjoitukset synnyttivät aitoa eläytymistä uhrin asemaan, olivat opettavaisia myös suomalaisille ja avasivat taas uusia näkökulmia kulttuuriin.

NGBV-verkosto järjesti koulutusta myös lääkäreille. Heille suunnatun koulutuksen keskiössä olivat väkivallan uhrin kohtaaminen ja vammojen dokumentointi mm. poliisia ja oikeuslaitosta varten. Koulutuksesta saatuja oppeja otettiin käytäntöön heti. Elokuussa 2013 turvakodissa avattiin yhden luukun periaatteella toimiva keskus, jossa väkivallan uhri saa palvelua moniammatilliselta tiimiltä eli sosiaalityöntekijältä, poliisilta ja terveydenhoitajalta. Tarvittaessa paikalle voidaan kutsua myös oikeusapua ja lääkäri. Uhri voi myös jäädä turvakotiin, jos hän ei uskalla palata kotiin ja pelkää joutuvansa uudelleen väkivallan uhriksi. Nyt koulutuksen saivat lähes 30 poliisia ja sosiaalityöntekijää sekä saman verran lääkäreitä ja terveydenhuollon henkilökuntaa. Koulutukseen osallistuneet jaksavat myöhemmin koulutusta omilla työpaikoillaan. Näin osaaminen leviää eivätkä opit katoa hankkeen päättymisen jälkeen. Hyviksi havaitut menetelmät dokumentoidaan opaskirjoiksi myös muualla käytettäväksi.

Vapaaehtoisten tukihenkilöiden koulutusta kaivataan

Väkivaltaa kokeneiden naisten tukemiseksi luotu verkosto on saavuttanut vankan jalansijan Gambiassa. Sen toiminnassa ja jäsenenä on mukana vaikutusvaltainen joukko viranomaisia ministeriöistä, poliisista, YK-järjestöistä sekä laajasti eri kansalaisjärjestöistä.

Suomen ulkoministeriö on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että hanke on saanut mukaan patriarkaalisen maan uskonnolliset johtajat ja kyläpäälliköt. Heillä on valtavan suuri merkitys, kun muutoksia maassa halutaan oikeasti saada aikaiseksi. Väkivaltaan voidaan puuttua vain rikkomalla hiljaisuuden kulttuuri väkivallan ympäriltä.

Verkosto on myös painattanut materiaalia ja julisteita sekä julkaissut tietoisuu-

radiossa kaikilla isoimmilla paikallisilla kielillä. Hanke tähtää sekä kansalaisten että päättäjien tietoisuuden lisäämiseen. Naisiin kohdistuva väkivalta on sekä kansanterveysongelma että ihmisoikeusongelma, jolla on vakavia seurauksia uhrille, todistajana oleville lapsille ja koko kansakunnalle.

Väkivallan uhrit saavat nyt tukea yhden luukun periaatteella toimivasta turvakodista sijaitsevasta keskuksista. Gambiasta puuttuu kuitenkin kokonaan RIKUn tyyppinen järjestö, joka tarjoaisi vapaaehtoisia tukihenkilöitä väkivallan uhrille. Myös vapaaehtoisten tai ammattilaisten vetämät vertaistukiryhmät ovat vasta suunnittelun asteella.

Verkoston toimintaa ja gambialaisten naisten arkea läheltä seurannut Seija toivookin, että seuraava kehittämisen kohde olisi vapaaehtoisten tekemä tukihenkilötoiminta. ”Vaikka vaikenemisen kulttuuri vallitsee, tarvetta puhumiselle ja kokemuksen jakamiselle on”, sanoo Seija, joka on lähtenyt esimerkiksi uhrien tueksi sairaalareissulle.

Kuten Suomessakin ennen Gambiassa sukupolvet on kasvatettu pitkään väkivallan varjossa ja pelossa, ja väkivalta on siirtynyt sukupolvelta toiselle. Näiden käyttäytymismallien poisoppiminen ei tapahdu muutamassa vuodessa.

Viranomaisten kouluttamista on jatkettava ja asiaa täytyy pitää esillä julkisuudessa ja poliittisessa päätöksenteossa. Tärkeintä olisi, että naiset ja tytöt oppivat tunnistamaan oikeutensa, uskaltaisivat hakea apua ja saisivat riittävästi sekä ammattilaisten että vapaaehtoisten tarjottua tukea.

”Koulutetuilla tukihenkilöillä olisi eittämättä kysyntää Gambiassa. Uhrille tällainen työ olisi yhtä tärkeää kuin Suomessa, saada vapaaehtoinen tukihenkilö, jolla olisi aikaa ja kiinnostusta auttaa”, toteaa Seija ja sanoo sydämeästään kaipaavansa RIKUn tukihenkilötoimintaa Suomessa. **R**

Kirjoittaja **Saija Sambou** on erikoissuunnittelija oikeusministeriön kriminaalipoliittisella osastolla.

Eduskunnan vieraana

Etelä-Suomen aluetoimiston kuuden palvelupisteen vapaaehtoiset ja työntekijät kävivät vierailulla eduskunnassa 5.6.2014. Vierailu kansanedustaja **Kari Tolvasen** luona oli osa vapaaehtoisille suunnatun 20-vuotisen RIKU-taipaleen juhlapäivää. Päivään osallistui lähes 50 henkilöä.

Vierailun lisäksi vapaaehtoiset saivat Helsingin poliisin ylikomisario **Jukka Mäkelältä** koulutusta pakkokeino-, rikos- ja esitutkintalakien muutoksiin (1.1.2014), ja heille tarjottiin kiitoksena päivällinen, jonka aikana vapaaehtoiset kukitettiin kiitoksena tärkeästä työstään.

RIKUn vapaaehtoiset tukihenkilöt ovat koko järjestön toiminnan kivijalka, joiden

avulla pyritetään valtakunnallisesti tukihansia tukisuhteita vuosittain. Tukityö on antoisaa ja vaativaa erityistyötä haastavien kysymysten keskellä.

Kari Tolvanen on siviiliammatiltaan poliisi ja tehnyt yhteistyötä Helsingin poliisissa RIKUlaisten kanssa vuosien ajan. Tolvanen tuntee rikosten uhrien kanssa tehtävän työn hyvin ja on eduskunnassa usein nostanut esille uhrinäkökulmaa. Hän on pyrkinyt kansanedustajana vaikuttamaan laaja-alaisesti turvallisuuskysymyksiin kuten lasten, nuorten ja ikäihmisten hyvinvointiin, kansalaisten oikeusturvan parantamiseen ja vakavien rikosten rangaistuskysymyksiin. **R**

Jenni Lehtonen
Etelä-Suomen aluejohtaja

ETELÄ-SUOMEN RIKUSUHRIPÄIVYSTYS RIKUn Visitor-toiminta laajeni Kotkan poliisitalolle

Rikosuhripäivystyksen (RIKUn) perustehtävä on parantaa rikoksen uhrin, hänen läheisensä ja rikosasian todistajan asemaa vaikuttamalla ja tuottamalla palveluita mahdollisimman matalalla kynnyksellä. RIKUn Visitor-toiminnan ideana on madaltaa asiakkaille tukipalvelujen saamisen kynnystä entisestään viemällä palvelupisteen palvelut sinne, missä potentiaalisia rikoksen uhreja ja rikosasian todistajia oletetaan olevan, esimerkiksi turvakoteihin, poliisilaitoksille tai tuomioistuimiin.

Elokuussa 2014 RIKUn Visitor-kohteena on aloittanut Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen Kotkan poliisiasema. RIKUn osa-aikainen toiminnanohjaaja **Marjukka Suurpää** työskentelee tiistaisin poliisilaitoksella tarjoten rikosasian asianomistajille ja todistajille tukipalveluja. Kun RIKUn työntekijä on läsnä poliisilaitoksella,

hän voi vastaanottaa ”päivystyksellisiä” tapaamispyyntöjä, vastaanottaa yhteydenotto-pyyntöjä, kouluttaa henkilöstä ja käytännössä tehdä uhrityötä tutummaksi. Yhteistyösopimus on tällä hetkellä voimassa syksyn 2014 ajan. **R**

Jenni Lehtonen,
Etelä-Suomen aluejohtaja

Visitor-toimintaa RIKUssa 2014

Joensuun turvakoti

Lapin, Oulun, Keski-Suomen,
Kokkolan, Vaasan, Tampereen
ensi- ja turvakoti

Tampereen nuortentalo

Lapin ja Kemi-Tornion sekä
Vaasan käräjäoikeudet sekä
Rovaniemen hovioikeus

Poliisilaitokset (Häme,
Helsinki, Itä-Uusimaa,
Pohjanmaa, Kaakkois-Suomi)

Reetta Siukola:

Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, opas 34. 2014, 90 s. + liitteet.

Lähisuhdeväkivaltaa käsitteleviä kirjoja ja manuaaleja on viimeisten kymmenen vuoden aikana julkaistu paljon. Tämä käsillä oleva teos on luontevaa jatkoa aikaisemmille oppaille. Tiiviin kirjasen tavoitteena on antaa sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle käytännön työvälineitä kohdata väkivaltaa kokeneita asiakkaita. Painopiste on mielenterveys- ja päihdetyössä, mutta opas on silti hyvin sovellettavissa monille sosiaalityön aloille.

Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? on perustasoinen, käytännön opas asiakastyöhön. Kirjanen ei pohdi väkivallan problematiikkaa pintatasoa syvempää eikä aiheen yhteiskunnallisia tai sosiaalipsykologisia ulottuvuuksia juurikaan analysoida. Kirjan faktat ovat peräisin laajemmista tutkimuksista, eikä lähdekritiikkiä esitetä ainakaan aukikirjoitettuna. Luovuus tai omaperäinen ajattelu ei tässä oppaassa juhli, mutta siihen ei ilmeisesti ole pyrittykään. Päämääränä on nähtävästi ollut tuottaa selkeä opaskirja ja tällaisena pikakatsauksena lähisuhdeväkivaltaan kirja kieltämättä toimii. Toisaalta toivoo, että tämä teos ei jäisi ainoaksi kirjaksi, jonka näiden asioiden parissa työskentelevä lukee.

Kirjan luetteloissa ja laatikkomalleissa lähisuhdeväkivalta kuvaillaan hyvin jäseny-neesti ja tarkkarajaisesti. Aluksi lähisuhdeväkivallan käsite määritellään, sitten esitellään toimintamalli ja lopuksi kuvaillaan mallin soveltamista käytäntöön. Tiiviisti kuvattuna opas kehottaa kysymään mahdollisesta väkivallasta asiakkaalta suoraan, kuuntelemaan avoimen myötätuntoisesti ja sitten suunnittelemaan jatkotoimenpiteet tilanteen vakavuuden perusteella. Valtaosa kirjasen neuvoista on varsin suoraviivaista ohjeistusta, asioita joiden luulisi olevan alan ammattilaisille suhteellisen itsestään selviä. Mutta kertaus on aina hyväksi, ja tässä mielessä opaskirja palvelee tehtävään-sä mainiosti.

Perheissä ja parisuhteissa ilmenevä väkivalta on nykyään monimuotoisempaa kuin aikaisemmin. Silti käsillä oleva opas keskittyy pääasiallisesti naisten kokemaan väkivaltaan. Lasten ja miesten elämään liittyvä läheisväkivalta kaipaisi perusteellisempaa esittelyä ja tarkastelua. Lasten on monesti vaikea puhua kaltoinkohtelustaan ja miesten on usein täysin mahdotonta kertoa kohtaamastaan väkivallasta. Esimerkiksi homomiesten kokemaan lähisuhdeväkivaltaan käsillä oleva teos ei ota kantaa mitenkään.

Lähisuhdeväkivalta on kansanterveysongelma, kuten kirjasessa todetaan. Samoin kerrotaan, että lisääntynyt ja arkipäiväistynyt alkoholinkulutus on keskeinen tekijä läheisväkivallan lisääntymisessä. Käsillä oleva opas painottaa, että asiakastyössä mahdollinen väkivalta tulee ottaa puheeksi aina, jos sellaista on syytä epäillä. Samalla teos muistuttaa, että väkivaltaa ei tule hyväksyä missään suhteessa ja että väkivallan käyttö johtaa ainoastaan paheneviin ongelmiin.

Kirjalliselta ja kielelliseltä ilmaisultaan Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? on pääosin yksiulotteista ja yksi-ilmeistä virkakieltä. Mutta joka tapauksessa tämä tiivis opasvihkonen kannattaa ainakin selata läpi. Oppaassa kerrataan aiheeseen liittyvät keskeiset faktat ja tarjotaan asiallisia käytännön toimintaehdotuksia. Kirjan laaja lähdeluettelo tarjoaa paljon väkivaltateemaan liittyvää aineistoa, johon lukijan soisi perehtyvän mikäli haluaa syventää läheisväkivaltaan liittyvää ymmärrystään.

Kai Kiviranta

KESKUSTOIMISTO keskustoimisto@riku.fi

Maistraatinportti 4 A 7krs
00240 Helsinki
Leena-Kaisa Åberg,
toiminnanjohtaja
p. 050 3378 703

Jaana Koivukangas, kehitysjohtaja,
p.040 512 9335

Heli Yli-Räisänen
RIKU-lehden toimitussihteeri
p.050 593 0326

Nuorten hanke
Maatu Arkio-Lampinen
projektipäällikkö
p. 040 6744 895
Nina Vaaranen-Valkonen
projektisuunnittelija
p. 040 6791673
Pia Tuovinen
projektisuunnittelija
p. 040-670 5344

ETELÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO etelasuomi@riku.fi

Jenni Lehtonen, aluejohtaja
p. 050 583 5331
Maistraatinportti 4 A 4. krs.
00240 Helsinki

Pääkaupunkiseudun palvelupiste
p. (09) 4135 0550
Maistraatinportti 4 A 4. krs.
00240 Helsinki
Anne Veijola, toiminnanohjaaja
p. 040 523 0595
Liina-Lotta Heinonen,
toiminnanohjaaja
p. 0400 971 940

Keski-Uudenmaan palvelupiste
Tuija Hellsten, toiminnanohjaaja
p. 0400 875 395

Päijät-Hämeen palvelupiste
Tuija Hellsten, toiminnanohjaaja
p. 050 402 1158

Kymenlaakson palvelupiste
Marjukka Suurpää,
toiminnanohjaaja
p. 0500 981 837

Länsi-Uudenmaan palvelupiste
Janiina Mieronkoski,
toiminnanohjaaja
p. 040 351 8500

Porvoon seudun palvelupiste
Janiina Mieronkoski,
toiminnanohjaaja
p. 040 652 8341

ITÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO itasuomi@riku.fi

Jaana Rossinen, aluejohtaja
p. (013) 221 990, 040 507 0795
Siltakatu 14 b 26 80100 Joensuu
Suvi Essel, lähisuhdeväkivaltatyön
koordinaattori
p. 050 428 9360

Joensuun palvelupiste
Annariina Tahvanainen,
toiminnanohjaaja
p. 040 725 6001
Siltakatu 14 B 26, 80100 Joensuu

Savonlinnan palvelupiste
Sisko Stolt, yhdyshenkilö
p. (015) 273 700
Olavinkatu 40 A,
57130 Savonlinna

Kuopion palvelupiste
p. (017) 2627733
Eila Kersalo, toiminnanohjaaja
p. 050 557 6712
Suokatu 27, 70100 Kuopio

Mikkelin palvelupiste
Sari Kuitunen, yhdyshenkilö
p. (015) 214 401
Porrassalmenkatu 19 B 31,
50100 Mikkeli

Lappeenrannan palvelupiste
Maarit Kuntola, yhdyshenkilö
p. 050 501 7994
Pormestarinkatu 6 A (5.krs)
53100 Lappeenranta

LAPIN ALUETOIMISTO lappi@riku.fi

Päivi Alanne-Kunnari, aluejohtaja
p. 0400 979 175
Maakuntakatu 29 -31 B 3.krs
96200 Rovaniemi

Rovaniemen palvelupiste
Soile Saukkonen, toiminnanohjaaja
p. 0400 979 026
Maakuntakatu 29 -31 B 3.krs
96200 Rovaniemi

Meri-Lapin palvelupiste
Maria-Riitta Saares,
toiminnanohjaaja
p. 040 631 8550
Kriisikeskus Turvapoiju
Kaivokatu 5, 94100 Kemi

Itä-Lapin palvelupiste,
yhdyshenkilö
Jutta Salmela
p. 0400 970 081
Tunturilan Setlementti ry
Särkeläntie 4 98120 Kemijärvi

Ylä-Lapin palvelupiste
Anne Näkkäläjärv, yhdyshenkilö
p. 040 350 4007
Sámi Soster ry
Sajos, 99870 Inari

LOUNAIS-SUOMEN ALUETOIMISTO lounaissuomi@riku.fi

Tiina Rantanen, aluejohtaja
p. 050 551 5055
Yliopistonkatu 24 B 28
20100 Turku

Turun palvelupiste
Leila Taipale, toiminnanohjaaja
p. (02) 235 5055, 050 340 3580

Yliopistonkatu 24 B 28
20100 Turku

Salon palvelupiste

Jutta Sohlman, yhdyshenkilö
p. 050 304 7015
Rummunlyöjänkatu 7 B, 2.krs.
24100 Salo

Porin palvelupiste

Tuija Mäntylä, yhdyshenkilö
p. 050 593 6706
Satakunnan piiri ry
Antinkatu 8 28100 Pori

Rauman seudun palvelupiste

Heidi Väkiparta, yhdyshenkilö
p. 050 375 5338
Valtakatu 13 26100 Rauma

LÄNSI-SUOMEN ALUETOIMISTO
lansisuomi@riku.fi

Mika Lindén, aluejohtaja
p. (06) 317 5654, 050 572 9265
Kauppapuistikko 26 65100 Vaasa

Vaasan seudun palvelupiste

Terhi Laitala, toiminnanohjaaja
p. 0400 175269
Kauppapuistikko 26 65100 Vaasa

Kokkolan seudun palvelupiste

Marika Pynttäre, toiminnanohjaaja
p. 0440 548265
Sairaalakatu 9 67100 Kokkola

Seinäjoen seudun palvelupiste

Tiina Autio, toiminnanohjaaja
p. 040 3503923
Kauppakatu 1 (Järjestöalo, 2.krs)
60100 Seinäjoki

POHJOIS-SUOMEN
ALUETOIMISTO
pohjoissuomi@riku.fi

Maarit Saukko, aluejohtaja
p. 040 543 3495
Kaarretie 14 90500 Oulu

Oulun seudun palvelupiste

Kaarretie 14 90500 Oulu
Tanja Korkala, toiminnanohjaaja
p. 044 7868894

Kajaanin seudun palvelupiste

Jaana Vanhala, toiminnanohjaaja
p. 040 822 5200
Kauppakatu 1 B, 87100 Kajaani

Raahen seudun palvelupiste

Tanja Korkala, toiminnanohjaaja
p. 044 786 8894

SISÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO
sisasuomi@riku.fi

Katariina Westman, aluejohtaja
p. 050 421 0236
Hatanpään valtatie 34 E, 4. krs
33100 Tampere

Pirkanmaan palvelupiste

Marjo Pakkala, toiminnanohjaaja
p. (03) 3141 8513, 045 8024834
Hatanpään valtatie 34 E, 4. krs
33100 Tampere

Kanta-Hämeen palvelupiste

Rebekka Wadhwa,
toiminnanohjaaja
p. 050 378 2877 Kirjastokatu 1,
13100 Hämeenlinna

Jyväskylän seudun palvelupiste

Tarja Kiuru
toiminnanohjaaja
p. (014) 266 7150,
050 368 0188
Asemakatu 2 40100 Jyväskylä

Sastamala-Huittisten palvelupiste

Tiina Iso-Aho, yhdyshenkilö
p. (03) 5120 501, (03) 512 0501
Vammalan tukitalo
Tampereentie 7 B
38200 Sastamala

